

EEEH Dergi

Eşit, Erişilebilir, Engelsiz Hayat

Sayı: 30

Ağustos 2016

Editörler: Elif Emir Öksüz, Deniz Aydemir Döke.

Yazım Denetimi: Gülcan Altun, Pınar Yavuz.

Web Sorumlusu: Burak Sarı.

Ses Teknik Destek: Engin Albayrak.

Yayınlayan: Engelsiz Erişim Derneği.

İletişim Bilgileri:

Web: <http://eeeh.engelsizerisim.com>

E-posta: eeehdergi@gmail.com

Facebook: www.facebook.com/eeehdergi

Twitter: www.twitter.com/eeehdergi

İçindekiler

Editörden.....	3
Anne Babalar Çocuklarına Engelliliği Nasıl Anlatabilir?.....	4
Tut ki Görme Engelli Bir Öğrencin Oldu	7
Mahkûm da Sensin Muhtaç da	11
Bana Bozuk Bir Şeymişim Gibi Davranma	15
Eşitlik Bulmacasının Çözümlü Cevap Anahtarı Birinci Bölüm	24
Ezikliğin Kronik Hali.....	26
Farkında mıyız?.....	29
Görmeyen Birisiyle İletişim Kurarken Dikkat Edilmesi Gereken Kurallar	36
Vergi ile İmtihan	40

Editörden

Merhaba değerli okurlar,

Otuzuncu sayımızla karşınızdayız. Bu sayımıza Pınar Yavuz'un ebeveynler için hazırladığı rehber niteliğindeki yazısıyla başlıyoruz. Böyle yazılar, genelde engelli çocuğu olan ebeveynler için hazırlanır, fakat Yavuz yazısında çocukları engelli olmayan ebeveynlere sesleniyor. Onlara çocuklarını engellilik konusunda nasıl eğitebileceklerini anlatıyor. Okulların açılması yavaş yavaş yaklaşırken, Deniz Aydemir Döke de öğretmenlere sesleniyor. Kaynaştırma eğitimde görme engelli öğrencileri varsa eğer, küçük adımlarla nasıl büyük farklar yaratabileceklerinin altını çiziyor. Elif Emir Öksüz ise medya ve akademisyenlere sesleniyor. Engellilikle ilgili söylemlerde kullanılan dilin nasıl olması ve olmaması gerektiğini açıklıyor. Bu ay birilerine seslenen seslenene. Engin Yılmaz özel olarak bir gruba seslenmiyor ama geri dönüp dönüp okuyacağımız, engelli literatürünün mihenk taşlarından biri olacak bir yazıyla karşımızda. Yılmaz bu yazısında "sağlamcılık" kavramını enine boyuna ele alıyor. Konuk yazarımız Meral Sözen, eşitlik bulmacasının çözümünü bizlerle. Beyin jimnastiği yaptıran bu yazıyı sakın kaçırmayın. Hep toplumun engellilere yönelik önyargılarından bahsederiz. Peki biz engelliler tutum ve davranışlarımızla bu önyargıları bazen pekiştiriyor olabilir miyiz? Cevabı, Burak Sarı'nın yazısında. Gülcan Altun, zevkle izlediğimiz sesli betimlemeli filmleri kime borçlu olduğumuzu anlatıyor bu ay bizlere. SEBEDER'i yakından tanımak ister misiniz? Öyleyse buyurunuz. Bir başka konuk yazarımız Muzaffer Eskin, bir görme engelliyle kurulan iletişimde yapılması gereken doğru davranışları içeren bir yazı kaleme almış bizim için. Yapılan yanlışları eleştirmek kadar, doğrunun nasıl olması gerektiğini de anlatmak bizim görevimiz. Son yazımız yine bir konuk yazarımızdan. Sevgi Mart, ÖTV indirimli araç alımında yaşadığı bürokratik sorunları paylaşıyor. Bu vergi indiriminden yararlanmayı düşünenler, bu yazıyı sakın kaçırmayın.

Eylül sayısında görüşmek üzere,

İyi okumalar,

Mutlu kalın.

Anne Babalar Çocuklarına Engelliliği Nasıl Anlatabilir?

Pınar Yavuz

pinyav@gmail.com

30. sayı, Ağustos 2016

Çocukluk, tutum ve davranışların temelini atıldığı, düşüncelerin ilk tohumlarının filizlendiği ve bazı becerilerin daha kolay kazanıldığı bir dönem olması nedeniyle çok özel ve önemlidir. Bu yüzden ailelerin bu kıymetli dönemi olabildiğince verimli değerlendirmeleri çocuğun ileriki yaşantısına büyük katkı sağlar. Peki, çocukların doğal, meraklı, önyargısız ve öğrenmeye açık oldukları düşünülduğünde aileleri onlara engellilikle ilgili neler anlatabilir? Sokaktaki engelli bireyler ya da okuldaki engelli arkadaşları ile ilgili doğru bir tutum geliştirmelerine nasıl yardımcı olabilir?

Şüphesiz buradaki en kritik ve temel nokta ebeveynlerin konuyu ele alış biçimi ve yaklaşımlarının çocuğun geliştireceği tutum için de belirleyici olacaktır. Ayrıca bu konuda yapabileceklerimiz kadar yapmamamız gerekenler de önemli. Peki, nedir bunlar?

Çocuğunuzla birlikte sokakta yürürken gördüğünüz tekerlekli sandalye kullanan bir bedensel engelli ya da çocuğunuzun sınıfındaki görme engelli arkadaşı için “yaramazlık yaparsan sen de onun gibi olursun” ya da “bak annesinin sözünü dinlememiş, Allah onu cezalandırmış” gibi ifadeler kullanmayın. Evet, bunu yazıyor olmak, söylemek bile komik geliyor ama benzer cümleleri kullananları gerçekten duyuyoruz. Engelliliğin yaptığınız kötü bir şey karşısında verilen bir ceza olduğunu vurgulayan bu yanlış söylemleri asla kullanmayın. Unutmayın ki hiç kimse kötü şeyler yapan kişilerle bir arada olmak istemez. Bu çocuklar için de geçerlidir. Bu ifadeleri duyan çocuk engeli olan sınıf arkadaşını oyunlara dâhil etmeyebilir, onunla birlikte ödev yapmak istemeyebilir ya da aynı sıraya oturmayı reddedebilir.

Görüştüğüm engelli çocuğa sahip veliler tarafından ve konuyu takip ettiğim bloglarda sık dile getirilen rahatsızlıklardan biri şu: “ebeveynler çocukları bize baktığında ya da bizimle ilgili bir şey sorduğunda çocuklarını azarlıyor, susturmaya çalışıyor veya

kolundan çekiştirerek yollarını değiştiriyor”. Bu hareketlerin hem soru soran çocuuğa hem de engelli kişiye verdiği mesajları dūřunelim. “Engellilik o kadar kōtu bir Őeydir ki hakkında kesinlikle konuşmamalıyız” ya da “engellilik ayıp bir Őeydir, öyle ulu orta her yerde bahsedilmez” veya “engelli kiři engelinden dolayı çok mutsuz ve acı çekiyordur, bir de üzerine biz soru sorup onu daha da üzmezelim.” Daha önce de söylediğim gibi çocuklar meraklıdır ve her Őeye bir cevap bulabilmek isterler. Bir de dūřündüklerini filtreden geçirmeden söylemek gibi kimi zaman ebeveynleri mahcup eden kimi zaman güldüren bir tarafları da var. Örneęin tekerlekli sandalyede bir kiři gördüğünde “aaa kocaman olmuş hala çocuk arabasına biniyor” ya da baston kullanan bir kör gördüğünde “o kız neden yaşlılar gibi baston kullanıyor” diye bağırabilir. Böyle durumlarda en önemlisi ebeveynin –evet zor da olsa – sakinliğini koruması ve çocuuğa uygun basit bir dille ve doğal bir ses tonuyla durumu açıklaması. Örneęin; “bazı insanlar bacaklarını hareket ettiremiyor ve o yüzden bir yerden bir yere giderken tekerlekli sandalye adı verilen bu sandalyeyi kullanıyorlar” ya da “görme engelli kişiler de yürürken baston kullanır ve bu baston sayesinde önlerinde bir engel olup olmadığını fark ederler” diyebilirsiniz. Hatta zaman ve mekân uygunsa engeli olan kişiyle gidip tanışabilirsiniz. Örneęin; bir parkta karşılaştığınız engeli olan bir çocukla kendi çocuuğunuzun tanışarak birbirleriyle oyun oynamasını sağlayabilirsiniz. Bir yetişkinse, sohbet edebilirsiniz. Tabii sohbetin sınırları engeli olan kişinin özel alanını ihlal etmeyecek Őekilde olmalı. Bunu belirlemenin ölçütü basit: size sorulduğu zaman rahatsız olacağınız hiçbir Őeyi bir başkasına sormamalısınız.

Çocuklarımızla konuşurken hak temelli ve ayrımcılık içermeyen bir dil kullanmamız önemli. Bir başka deyişle açıklamalarımızda ve buna paralel olarak tutum ve davranışlarımızda Őefkat, acıma, yardım etme ya da muhtaçlık değil; eşitlik, adalet ve erişilebilirlik kavramlarına vurgu yapıyor olmalıyız. Çocuuęumuzun okuduğu kitapların ve izlediği programların doğru örnekler içeren, farklılıklara ve çoğulculuğa yer veren yayınlar olmasına dikkat etmeliyiz. Ayrıca ev, hastane, otobüs gibi farklı bina ya da nesnelerin engelli kişilerin de kullanımına uygun tasarlanıp tasarlanmadığı üzerine dūřünmesini sağlayabilirsiniz. Örneęin, bu otobüste görme engelli bir kiři bineceği durağı nasıl öğrenebilir? İşitme engelli bir kiři bu filmi nasıl izleyebilir? Bedensel engelli bir kiři okulunda kimsenin yardımına gerek kalmadan tuvalete gidebilir mi? gibi.

Farklılıkların yanı sıra benzerliklere dikkat çekmek de çok kritik bir nokta. Engelli bireyleri çok özel, adeta bu dünyanın dışından farklı canlılarmış gibi görmek onları tek boyuta indirmek ve sahip oldukları diğer özellikleri yok saymak anlamına geliyor. Çocuğumuzdan engelli arkadaşının yapmaktan keyif aldığı şeyleri anlatmasını isteyebilir ve onun bunun üzerine düşünmesini sağlayabilirsiniz. Örneğin, Ali tekerlekli sandalye kullanıyor ve parka gitmekten çok keyif alıyor. Eyüp'ün işitme cihazı var ve şarkı söylemeyi çok seviyor. Ayşe kör ve en sevdiği şey çizgi film izlemek gibi. Sonrasında bu etkinliği birlikte yapmaları için fırsat yaratabilirsiniz. Ayrıca, mesela evinizde gerçekleştireceğiniz bir doğum günü etkinliğinde çocuğunuzun engeli olan sınıf arkadaşının, varsa farklı ihtiyaçlarını öğrenip, gerekli düzenlemeleri yapmanız ve onu davet ederek çocukların birlikte zaman geçirmelerini sağlamanız güzel olacaktır.

Engellilik söz konusu olduğunda medyada ve sokakta kullanılan dil çoğunlukla olumsuzdur. Siz, örneğin, engelli kişinin kullandığı destek teknolojilerinin işlevlerini hatırlatarak olumlu bir dil kullanabilirsiniz. Mesela; Ali'nin tekerlekli sandalye kullanması onun hareket kabiliyetini artırıyor. Eyüp işitme cihazı sayesinde çevresindeki sesleri rahatlıkla duyuyor. Ayşe'nin bastonu onun bağımsız hareket etmesine olanak sağlıyor gibi.

Önce niyet, sonra araştırma ve yaratıcılıkla yapılabilecek çok şey var. Ve en güzeli bunları yaparak dünyanın daha adil ve eşit bir yer olmasına katkıda bulunurken, çocuğunuzun da algıları açık, sorgulayan, farklılıklara saygı duyan bir birey olarak büyümesine imkân verecek olmanız. Onlar da büyüdüklerinde evrensel tasarımı uygulayan mimarlara, sınıfındaki engelli öğrencilerin potansiyeline inanan öğretmenlere ve iş yerindeki engelli arkadaşının bilgi ve deneyimine saygı duyan kişilere dönüşecekler.

Tut ki Görme Engelli Bir Öğrencin Oldu

Deniz Aydemir Döke

daydemird@gmail.com

30. sayı, Ağustos 2016

Merhaba sevgili okurlar, birkaç sene önce ODTÜ’de araştırma görevlisiyken yaptığım bir sunumun başlığıydı bu. Profesyonel bir öğrenci olarak deneyimlerimden yola çıkarak yazıyorum bu yazıyı. Hep “kaktırma”, ay affedersiniz, “kaynaştırma” bir öğrenci oldum ben. İlkokul birinci sınıftan başlayarak liseden mezun olana kadar çeşitli illerde çeşitli okullara gittim. Her okula kaydım bir macera oldu benim ve ailem için. “Biz onu buraya kabul edemeyiz”, “Onun gibi hiç öğrencimiz olmadı ama”, “Öğretmenlerimiz öyle bir öğrenci istemiyor ama sınıflarında”, “Sen bu okulda yapamazsın, bu okulda çok başarılı, zeki öğrenciler var” ... gibi bir sürü söylem. Ailemin ısrarı ile bir şekilde yapıyorduk kaydımı. Ne demeye bu kadar söyleniyorlardı bilmem, zira benim için yaptıkları pek de bir şey yoktu. Ben “normal” okullara giderken kaynaştırma diye de bir kavram dolanmıyordu ortalıkta. Biz Ankara’ya taşınana kadar yaşadığımız şehirlerde körler okulu da yoktu zaten.

Ankara’daki kaydım ayrı bir güzel oldu. Ben orta birinci sınıfa başlayacağım, Anadolu lisesi müdürü (yıl 1995) “Buraya hep sınavla, süper öğrenciler geliyor ama onu buraya alamayız, kendisi gibi olanların okuluna gitsin”. Benzer yorumların 21yıl sonra, özel eğitim ve kaynaştırma eğitimle ilgili bir ton yasa ve yönetmelik varken bile, halen yapıldığına eminim. Bizde yasalar çıkar ama alt yapısı olmaz ve düzgün uygulanmaz. Kaynaştırma eğitimin sorunları konusunu şimdilik geçiyorum. Burada söyleyeceğim, engelli çocuğun akranlarıyla, tecrit edilmeden eğitim alabilmesi yasal bir haktır ve öğretmenin isteksizliği, okulun bin türlü bahanesiyle engellenemez. Bu gibi aslı astarı olmayan tepkiler hem aileleri çok zor ve çaresiz bir duruma sokuyor, hem de öğrencileri etkiliyor. Okula daha başlamadan aldığımız ilk mesaj “Sen burada istenmiyorsun, buraya ait değilsin” oluyor.

Tecrit edilmeden dedim ya önceki paragrafta, iste bu tecrit kavramı çok önemli. Bizim eğitimcilerimiz çok çabalayıp, kaynaştırmada bile tecrit etmenin yollarını buluyor.

Nasıl mı yapılıyor bu? Görünüşte benzer olanların bir araya koyulması yoluyla yapılıyor. Aynı dönemde görme engelli öğrenciler varsa aynı sınıfa konuyor, aynı sınıfa konmakla kalınmıyor sonra, aynı sırada oturtuluyor. İletişime geçilirken birey olarak öğrenci yok sayılıyor, basmakalıp yargılarla onlar hakkında konuşuluyor ve kararlar veriliyor. Böyle bir düzenlemede iki mesaj göze çarpıyor. Engelli öğrenciye “Sen buranın bir parçası değilsin, çoğunluğa ait değilsin, sadece kendin gibi bozuk olanlarla birlikte olabilirsin”; engelli olmayan öğrencilere de “Onlar sizin gibi değil, sizinle denk olamaz”. Bu mesajlarla her iki gurubun da olumlu yönde gelişme imkânı ellerinden alınıyor.

Kaynaştırma eğitimde, hem sınıf öğretmenlerinin hem de branş öğretmenlerinin tutumu çok önemli. Kalabalık sınıflarda, genelde az bir destekle ya da hiçbir destek almadan engelli bir öğrenciyi de kapsayacak biçimde ders işleyebilmenin kolay olmadığı farkındayım. Ancak engelli öğrencilerin de en az diğer öğrenciler kadar öğrenmeye hakkı var. Bu aşamada yapılabilecek en büyük ve temel bakış açısı değişikliği iki temel soruyla anlatılabilir. Ben bu öğrenciyi dışlamadan nasıl ders yapabilirim? Ne gibi değişikliklerle bu öğrenci de benim derslerimden faydalanabilir? “Ben hiçbir şey yapamam” kolaycı bir yaklaşımdır ve öğretmenin fark yaratma fırsatını elinden alır. Ben, öncelikle ailemin, arkadaşlarımla ve benim için fark yaratan öğretmenlerimin desteğiyle başarılı olabildim.

Öğretmenlerin tutumları sorularından ortaya çıkar. Görme engelli bir öğrenci olarak ilkokuldan itibaren öğretmeninizden duyabileceğiniz sorular: “Hiç mi göremiyorsun? Tedavisi yok mu? Neden oldu? Ailede mi var? Neden gözlük takmıyorsun? Bu kaç?”. Bu soruların çoğu gereksiz, öğretmenin merakını gidermekten öte hiçbir amaca hizmet etmiyor ya da çocuğa sormak için uygun değil.

Peki, öğretmenler ne gibi sorular sorabilir? Bu sorular kime sorulmalı? Gelişimsel olarak çocuklar belli sorulara cevap veremeyebilir, bu gibi durumlarda veliler ve öğrenciyle daha önce çalışmış öğretmenler çok iyi bilgi kaynakları olabilir. Özellikle küçük yaşta çocuklarla çalışırken, diğer bilgi kaynakları kullanıldıktan sonra çocukla iletişime geçilebilir. Bu aşamada rehber öğretmenden de destek istenebilir. Bir başka kaynaktan bilgi alırken öğrencinin engel durumunda değişiklik olmuş olabileceği, mesela görme kaybının ilerlemesi ya da öğrencinin o yaz bilgisayar kullanmayı öğrenmesi ve ekran okuyucuyla çalışabiliyor olması gibi, göz önünde

bulundurulmalıdır. Çocukla konuşurken de çocuğun engellinin neden olduğu, tedavisi olup olmadığı gibi sorulardansa çocuğun öğrenme özelliklerine yönelik sorular sorulabilir. Örneğin: Hiç görebiliyor musun? Bana şu anda neler gördüğünü anlatabilir misin? Aydınlıkta ya da karanlıkta daha iyi görebiliyor musun? Kitaplarını nasıl okuyorsun? El yazısını okuyabiliyor musun? Tahtadakileri okuyabiliyor musun? Bilgisayar kullanabiliyor musun? Ödevlerini yaparken yardıma ihtiyaç duyuyor musun? Sınıfta sırayla herkes bir şeyler okurken sen de okumayı denemek ister misin (eğer öğrenci yavaş okuyorsa sorulabilir)? Tahtaya yazabilir misin? Yazılılarını nasıl alıyorsun? Bunları sorarken ki ifadelerinize de dikkat edin. Öğrenciyi sorgular gibi bir tavır takınmayın. Mesela ders de öğrenciler kendilerini tanıtırken, görme engelli öğrenci kendini tanıttıktan sonra engellinden bahsetti. Siz “Tamam Merve, dersten sonra bu dönem birlikte neler yapabileceğimizi konuşalım mı?” diyebilirsiniz. Öğrenciyle konuşurken de “Ben bu dönem ders işlerken, ödev verirken ya da yazılıları hazırlarken neleri göz önünde bulundurmam gerektiğini anlamak istiyorum, sana bazı sorular sorabilir miyim?” diyebilirsiniz. Böyle bir girişten sonra yukarıdaki ve benzeri soruların cevapları öğretmene görme engelli çocuğun neleri nasıl yaptığıyla ilgili bir fikir verebilir ve öğretmen cevaplara göre öğretim yöntemlerini ve sınıf içi uygulamalarını düzenleyebilir.

Ne peki bu öğretmene de fazla külfet getirmeyen yöntemler? Öğrencinin cevabına göre, öğretmen:

Tahtaya öğrenciyi kaldırabilir, okuma görevi verebilir, (öğrenci yapamıyorsa bunları atlayabilir ya da öğrenciyle birlikte bir yöntem bulabilir. Örneğin tahtaya yazılacak şeyin öğrenci tarafından söylenmesi, duruma göre öğretmen ya da başka bir öğrenci tarafından yazılması gibi.

Öğrencinin ön sırada, duvar ya da pencere kenarında oturmasını sağlayabilir.

Sınıfta dağıtacağı şeylerin, mesela alıştırmaların büyük puntuyla çıktısını dersten önce alabilir, ya da öğrenciyle elektronik olarak paylaşabilir.

Ders anlatırken kullandığı notları varsa bunları da öğrenciyle ya da duruma göre veli ile paylaşabilir. Eğer öğrenci tahtayı okuyamıyorsa, tahtaya yazarken bir yandan da yazdıklarını okuyabilir.

Öğrencinin sınav uyumlaştırmalarını, büyük punto, okuyucu ya da elektronik sınav, sınav için sessiz bir oda, ek süre gibi, okul sistemi içerisinde düzenleyebilir.

Derste kullandığı görselleri betimleyebilir.

Anlatımlarında “bu, şu”, “şuradan buraya”, “böyle” gibi tanımlar kullanmaz. Yerine, olabildiğince betimleme yapar, mesela a doğrusu b doğrusunu c noktasından kesiyor, d acısı dik açı, y değeri 7 gibi açık biçimde betimleyerek ders anlatabilir.

Söz vereceği öğrencinin adını söyleyebilir. Bu hem görme engelli öğrenciye hem de diğer öğrencilere söz verirken yapılmalıdır. Böylece görme engelli öğrenci hem kendine söz verildiğini anlayabilir, hem de arkadaşlarının isimleriyle seslerini eşleştirmeye başlayabilir.

Öğretmen ders dışında görme engelli bir öğrenciyle karşılaştığında kendini tanıtabilir. Örneğin “Merhaba Can Ben Selin öğretmen” gibi bir cümle, öğrencinin kiminle muhatap olduğunu anlamasını sağlayacaktır.

Bütün bunlar öğretmene fazla külfet getirmeyen yöntemler ama görme engelli öğrencinin öğreniminde önemli fark yaratabilecek şeyler. Ortaokul ve lisedeyken bana en çok inanan ve destek olan öğretmenimin branşı fizikti. Fizik derslerinde çok başarılı olmadım belki ama onun bana inanıyor, benim için çaba harcıyor olmasının kıymeti çok büyüktü. Umarım kaynaştırma öğrencisi olan öğretmenler de ufak şeylerin, bazen sadece öğrenciyle yapıcı bir iletişim halinde olmanın ve ona inanmanın bile çok şeyler değiştirebileceğini fark eder.

Not fark yaratan öğretmenlerimin hiç değilse bazılarına teşekkür etmeden bitirmek istemiyorum bu yazımı: Nuran ve Nusret Çetin, ilkokul bir ve ikinci sınıf; Sabahat Akgünlü, ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf; Asuman Koca ortaokul ve lise coğrafya; Fatma Er ortaokul ve lise fen bilgisi-fizik.

Mahkûm da Sensin Muhtaç da

Elif Emir Öksüz

elifemiroksuz@gmail.com

30. sayı, Ağustos 2016

Osman elle kumanda edilen vanıyla işinden eve geldikten sonra, arabasını park edip tekerlekli sandalyesine geçti. Oturma odasına geçip bir süre dinlendi. Dinlenirken gazeteye göz attı. Cerebral palsy nedeniyle ince motor becerileri etkilenen Osman, gazeteyi, kucağına koyduğu bir dizüstü okuma masasının üzerine yayarak okuyordu. On dakika kadar sonra Osman, farklı şekildeki bir bıçak ve ilave tutma yerleri olan tencereyi kullanarak yemek hazırlamaya girişti. Ailecek yemeğe oturdular. Osman tutması daha kolay olan L şeklindeki çatal kaşığı kullanıyordu. Yemek boyunca herkesin gününün nasıl geçtiğini ve günün önemli olaylarını konuştular. Çocuklar babalarının konuşmasına alışık olduklarından onu kolayca anlayabiliyorlardı.

Doğduğu günden beri cerebral palsiden muzdarip Ahmet tekerlekli sandalyeye mahkûmdu. İşten eve gelmek için özürülülerin kullanımı amacıyla özel tasarlanmış elden kumandalı vanına muhtaçtı. Ahmet vanıyla eve geldikten sonra, zor zahmet vandaki lift sayesinde arabadan inip sandalyesine geçti. Oturma odasına gelebildiğinde Ahmet durup dinlenmek zorunda hissetti. Ahmet'in zayıf parmakları gazeteyi tutamadığından, gazeteyi okumak için üzerine yayabileceği bir dizüstü masa kullanmak zorundaydı. Yeterince dinlendikten sonra, sandalyesini yemek hazırlamak için mutfağa sürdü. Ahmet, kendisi gibilerin basit mutfak işlerini yapabilmesi için özel tasarlanmış araç gereçler ve tuhaf tutamaçları olan tencere sayesinde yemeği hazırlayabildi. Ailecek yemeğe oturdular. Ahmet tutması daha kolay olan L şeklindeki çatal kaşığı kullanmak zorundaydı. Yemek boyunca herkesin gününün nasıl geçtiğini ve günün önemli olaylarını konuşmaya çalıştılar. Ahmet'in konuşma bozukluğuna rağmen özverili çocukları onu anlamaya çabalıyordu.

Osman ve Ahmet hakkında ne düşündünüz bu iki paragrafı okuduktan sonra? Sizce hangisinin hayatı daha zor?

Aslında Osman da Ahmet de aynı kişi, anlatılan olay da aynı olay. Yalnızca kullanılan dil birbirinden çok farklı. Özünde, ilk paragrafta bile çok fazla gereksiz öge var. Fakat aradaki farkı gösterebilmek adına bu kadar detay verdim.

Nasıl bir dil kullandığı çok önemli olan iki gruba hitaben yazıyorum yazımı bu ay; sevgili medya mensupları ve sevgili akademisyenler.

Medya öyle güçlü bir etkiye sahip ki, bazen bir dizi karakterinin söylediği anlamsız bir söz, iki üç gün içinde yediden yetmişe halkın diline pelesenk olabiliyor. Medya, anında birilerini kahraman birilerini günah keçisi ilan edebiliyor. Üstüne üstlük medyanın ürettiği söylemler her an herkesin hayatının içinde. Akademisyenler direkt olarak daha küçük bir kitleye hitap ediyor görünebilir, fakat dolaylı etkileri oldukça yaygın ve güçlü. Örneğin eğitim fakültesinde bir profesör bir kitap yazıyor, kitabı on yıl boyunca, farklı üniversitelerde yılda bin öğrenciye okutuluyor. Sonra bu on bin öğrenci, on bin öğretmen oluyor. Her birinin yılda ortalama elli öğrencisi oluyor, bu öğretmenler yirmi yıl görev yapıyor, toplamda yuvarlak hesap bir milyon öğrenci yetiştiriyorlar. Bir “özürlünün” bir şeye ihtiyacı değil, muhtaç olduğunu, tek bir profesör yazıyor ama bir milyon kişi belleğine yerleştiriyor.

Ahmet’in örneğinde olduğu gibi anlatımları pek çok haberde, dizide, filmde ve medyanın ürettiği başka bir sürü yerde görüyoruz. Google’da “engeline rağmen” diye bir arama yaparsanız eğer, “engeline rağmen öğrencilerinin yolunu aydınlatıyor”, “engeline rağmen yılmadı öğretmen oldu”, “onu engeline rağmen kucaklayacak bir yuva arıyoruz”, “engeline rağmen başarılı olmuş dünyaca ünlü isimler”, “engeline rağmen ailesinin geçimi için mücadele ediyor” ve daha bir sürü sonuca rastlayacaksınız. Çok ilgi çektiği, bir övünç kaynağı olduğu düşünülen bu haberler, yalnızca kişinin yapmaması beklenen bir şeyi yapabilmiş olduğuna vurgu yapıyor. Hatta bir yuva sahibi olmak bile, bir engel söz konusuysa eğer “rağmen” durumuna geliveriyor.

Mahkûm ve bağlı sözcükleri genellikle tekerlekli sandalye kullanıcılarını nitelemek için kullanılıyor. Yine basit bir Google araması bize “Zerrin Özer tekerlekli sandalyeye

mahkûm oldu”, ya da “sinir sistemini felç eden; ancak beynin zihinsel faaliyetlerine dokunmayan bu hastalık, Hawking’i tekerlekli sandalyede yaşamaya mahkûm etti” gibi sonuçlar veriyor. Senin Türkçe Vikipedi sayfasında mahkûm dediğin o adam, dünyaca ünlü bir bilim adamı. Acaba sen neye mahkûmsun, ben onu merak ediyorum. “Mahkûm” söylemi kişiyi çaresiz bir pozisyona sokuyor. Hâlbuki tekerlekli sandalye kullanmak, sadece sağlamlık bakış açısıyla bakıldığında bir çaresizlik durumu.

Mahkûmiyet ayrıca suç ve ceza kavramlarıyla ilişkili bir kavramdır. Tekerlekli sandalyeye mahkûm denildiğinde, kişi yaptığı kötü şeylerin cezasını bu şekilde ödüyor gibi bir anlam da doğuyor. Tekerlekli sandalye kullanmak yalnızca bir durumdur. Bir mahkûmiyet ya da bir bağıllık değildir. Yahu kim bağladı bu insanları bu sandalyelere, söyleyin de çözsünler.

Bazı akademisyenlerin durumu maalesef içler acısı. Özel eğitim alanında bir makale yazmış, başlığı “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar ...” Eğitimin özel olup olmadığı, genel eğitimin nasıl bir şey olduğu tartışması şöyle dursun, bu “muhtaç” da ne oluyor. Özel eğitim denen şey kanun, yasa ve yönetmeliklerle tanımlanmış bir eğitim hakkıdır. Yasa ile garanti altına alınmış, iyi veya kötü devlet tarafından sağlanan eğitim hakkını hangi cüretle bir lütufmuş gibi sunup, bir de çocukları buna muhtaç olarak tanımlayabilirsiniz? Bence siz biraz genel dilbilgisi eğitimine muhtaçsınız.

İş, İngilizce özet veya başlık yazmaya gelince bazen durum daha da vahimleşebiliyor. Engelli sözcüğü, artık hiçbir saygın yayında, kötü örnek olarak gösterilmenin dışında yer alamayacak bir biçimde İngilizce’ye “handicapped” olarak çevriliyor. Hatta ne yazık ki 2009 yılında basılmış bir makalenin İngilizce başlığında, zihinsel engeli olan bireyler “mentally retarded” olarak yansıtılmış. Uzay ve astronomi alanında süper bir İngilizcenizin olmasını elbette beklemiyoruz. Fakat alanınız buysa, biraz literatür taradıysanız İngilizce kaynak okumamış olmanız imkânsız. Sizden beklenen alanınıza hâkim olmanız. Neyse, muhtaç olduğunuz bilgiyi ben burada vereyim. Daha az ayrıştırıcı ve ötekileştirici bir dil kullanmak adına İngilizce’de “with” kullanımı artık yaygın. Yani disabled people değil, people with disabilities; mentally retarded değil, people with mental disabilities diyebilirsiniz.

Engeli olan bireyleri sürekli daha aciz daha düşük konumda göstermek artık vazgeçilmesi gereken bir durum. Özellikle medya mensuplarına ve akademisyenlere sesleniyorum. Siz toplumu şekillendiren insanlar, lütfen artık bundan vazgeçin. Siz bu aciziyet, çaresizlik ve aşağılama söylemlerini yeniden yeniden ürettikçe, bu söylemleri içselleştiren engelli insanlar kendileri hakkında böyle düşünmeye başlıyor, sonradan engelli hale gelen kişilerin durumu kabullenmesi sizin yüzünüzden zorlaşıyor. Sizin böyle mahkûm, muhtaç, bağılı diye nitelediğiniz bireyleri kimse eşit bir birey gibi görmüyor, işe almak istemiyor, potansiyel bir partner olarak görmüyor, ebeveynler evladının evlenmesine karşı çıkıyor, politika yapıcılar eşit birer vatandaş olarak algılamıyor ve daha neler neler. Eğer gerçekten çorbada bir tuzunuz bulunsun istiyorsanız, karşıdan karşıya geçen bir körü bastonundan tutup çekmek yerine, dilinizi değiştirin.

Bana Bozuk Bir Şeymişim Gibi Davranma

Engin Yılmaz

engin_yilmaz@yahoo.com

30. sayı, Ağustos 2016

Biri bana normalin resmini çizebilir mi? Başkası herkes için en kabul edilebilir beden özelliklerini nasıl tarif eder? Yolumda kendi halimde giderken, “Allah şifa versin” sözünü duyduğumda ne anlamalıyım? Bir tekerlekli sandalye kullanıcısını yürüyen birinden daha az normal yapan hangi inanış? Bir kör nasıl nankör olmaktan kurtulur? Birini bozuk diğerini sağlam yapan çizgi nerde başlar?

Değerli dostlar, bu yazımda sizi yeni bir kavramla tanıştırmak istiyorum: sağlamlılık. Aslında gerek benim, gerek diğer arkadaşlarımdan çeşitli EEEH Dergi yazılarında kıyısından köşesinden dolaştık bu kavramın. Toplumun engelli bireye bakış açısı, karşılaştığımız tutum ve davranışlar, izlediğimiz filmler, işyerlerindeki vakalar, temel olarak hep bu kavramın pratiğe yansımaları olarak nitelenebilir: birilerinin sağlam, diğerlerinin bozuk olma inancı.

Konuyla ilgili literatürde birçok kaynak bulmak mümkün ama Ben Fiona Campbell tarafından 2009 yılında yazılan *Contours of Ableism (Sağlamlılığın Hatları)* eserini temel alarak bu yazıyı yazıyorum. Ableism, yani Türkçesiyle sağlamlılık engellilik meselesini engelli olmayanların bakış açısıyla gören bir kavram. Bu anlayışa göre norm olarak kabul edilen ideal bir beden var ve engelliler bu normdan sapmış olan kişiler. Ortada bir sağlam beden ve insanlar var, bir de onlarla kıyaslandığında sağlam olmayan, bozuk, sapkın ve sakat bedenler. Sağlam ve sakatı birbirinden ayıran ise gayet “tarafsız, bilimsel” bir araç var elimizde: Tıp ve biyomedikal düşünce tarzı. Tıp, bizlere normal olarak addedilen, olması gereken bir sağlık manzumesi sunuyor. Bunun dışında kalanlar ise hasta, patolojik veya anormal olarak kabul ediliyor. Kişinin anormal olarak etiketlenmesinin nedeni, sağlamlı bakış açısına göre bedensel sapkınlıkların cinsiyet, etnik köken, ırk gibi doğal insan farklılıklarının bir sonucu olarak değil, bir hata ve bozukluk sonucu ortaya çıktığının düşünülmesi.

Neticede sağlamlılık sakat bireyi tamir edilmesi gereken bir üretim hatası olarak görüyor ve ona göre muamele etmeyi tercih ediyor.

Aslına bakarsanız, ilk çağlardan bu yana insanlar kendilerinden farklı olanları sapkın ve aşağı görme eğiliminde. Az evvel doğal farklılıklar olarak sözünü ettiğim ırk ve cinsiyet de bir aşağılama, bir iktidar kurma aracı olarak kullanılmış ve halen zaman zaman kullanılmaya devam ediyor maalesef. Mesela, Aristo'nun kadınlarla ilgili garip düşüncelerini duyanınız olmuştur. Bunlardan bir tanesini dillendiriyor Campbell sağlamlılığın nasıl bir temele oturduğunu örnekleyebilmek amacıyla: "Woman is a mutilated male, (Kadın sakatlanmış bir erkektir)". Mutilate kelimesi sakatlanmış, bir uzlu kesilmiş, eksik bırakılmış anlamında kullanılıyor. Yani o zamanlarda kadın olma erkek olmaya göre anormal olma ve zayıf olma olarak niteleniyor ve bu düşünce tüm orta çağ Avrupa'sını etkiliyor yüzyıllar boyunca. Belki artık açık açık kimse böyle düşünceler dile getiremiyor ama şimdi de kadın ve erkek olma dışındaki cinsel yönelimler anormal olarak tanımlanıyor ne yazık ki bazı kesimlerce. Orlando'daki 50 kişinin katledildiği korkunç saldırının üzerinden daha çok geçmedi.

Irkçılık da halen çağımızın kanayan yaralarından biri olmaya devam ediyor. İnsanlar derilerinin rengine, etnik kökenlerine bakılarak aşağılanıyor ve beden farklılıkları bir iktidar aracı şeklinde tezahür ettiriliyor. ABD'de de siyah bir başkanın olması, yapılan ayrımcılıkları engelleyemiyor.

Tüm bunları neden mi anlatıyorum? Engellilikle ilgili bugüne kadar ki düşünce kalıplarımızı ve yargılarımızı bir daha gözden geçirmemiz için. Örneğin sizce, körlük neden tartışılmaz biçimde görmeye tercih edilemez? Neden normal olan yürümek, anormal olan tekerlekli sandalye kullanmaktır? Neden bizim işaret dili öğrenmemiz yerine bir sağırın dudak okuma ve konuşmayı öğrenmesini beklemek daha olasıdır? İşte size sağlamlılığın ana hatları. Sağlamlılık kavramında tıpkı cinsiyet ve ırk ayrımında olduğu gibi, normal olan ve anormal olan arasına kalın bir çizgi çekilir. Esasında normal, kendini anormal olandan ayırmak için tanımlar. İktidarını devam ettirmek için bir karşıt yaratır ve kendi gücünü bu karşıttan alır. Her alanda görülen bu güdü beden üzerinden normal ve anormalin tanımlanması noktasında karşımıza çıktığında sağlamlılık adını almıştır.

Böyle bir güdünün çok basit bir nedeni var: karşıtını tanımlayarak üstünlüğü pekiştirmek. Üstünlük pekişince ne olacak? İş hayatında, sosyal hayatta ve her alanda normal olan var olacak. Bir iş başvurusunda, bedensel seçilime göre karar verecek merciler, “herhangi bir engeli olmamak” ibaresini başvuru formuna yazacak. Sağlamcılık ilkesiyle hareket eden bir okul, Ceyda Evrimler’i engeli olduğu için işlerine almayacak. Sağlamcılık politikalarını kıramayan yasal düzenlemeler, öğretmenlik ve benzeri işlerin yapılabilmesi için, sağlık raporu kriterini olmazsa olmaz yapacak. Öyle ya, sağlamcı düşünce açısından her şey çok açık, gören kişi kör birinden, belirli bir bilişsel süreçte düşünenler diğerlerinden, işitenler sağırlardan daha sağlıklı. İşte o sağlık ise ciddi işlerin yapılması için ilk ön şart. Diploma, yeterlilik sonra gelse de olur.

Campbell (2009) sağlamcılığın iki temel unsuru olduğunu ortaya koyuyor. Bunlardan birisi yukarıda da açıklamaya gayret ettiğim ebilen ve ebilemeyenlerin, daha terminolojik bir ifadeyle sağlam ve sakatların resmi olarak birbirinden ayrılması. İkinci unsur ise, bir normal insan modelinin üretimi. Bu normal ve mükemmel insan üretimi için, insan ve insan olmayan kategorileri keskin hatlarla belirlenmeye çalışılıyor ve sakatlar insan olmayan kategorisine dâhil ediliyor. Zaten normal ve mükemmel bedeni tanımlamak için, bir de o normalden sapan birilerine ihtiyaç bulunuyor. O yüzden sakatların varlığı gerekli. Kulakları duyabilen, gözleri görebilen, ayakları ve elleri tutabilen, belirli bir IQ seviyesinde olan, belirli bir boy ve kiloya sahip kişileri normal kabul edebilmek için bu sınırların dışında kalan kişiler çok önemli. Çünkü bu kişiler bir karşılaştırma imkânı yaratarak mükemmel insanın çizgilerini tanımlamamızı sağlıyor. Olaya daha sokaktan bir örnek verirsek, kişi durumunu normalleştirmek için “Beterin beteri var” diyerek kendini daha aşağı olduğu başkalarından ayırma eğiliminde değil mi? Sonuçta bir grubun bütünlüğünü sağlamak için kendisini ayırt edeceği bir dış gruba ihtiyaç var ve sağlamların bozuk olarak tanımladığı kişiler bu amaca hizmet ediyor.

Şu ana dek tırnak içinde normal bireyin kafasındaki sağlamcılık perspektifine baktık. Ya engellilere ne demeli? Sağlamcılık bakış açısıyla herhangi bir engellilik durumunun pozitif olarak tahayyül edilmesi bile saçmalık ve sapkınlık başlı başına. Bu noktadan hareketle bizzat bazı engellilerin kendileri için de, sakatlıkları bir eksiklik, bir trajedi ve keşke olmasaydı dedikleri bir şey. O nedenle de amaçları

sağlamcılığın kurallarına göre mümkün olduğunca normale yaklaşmak. Örneğin bir kör, görme düzeyi yeterli olmadığı halde baston kullanmaktan ısrarla kaçınıp, neden diye sorulduğunda, ben sizler gibi değilim diyebiliyor. Bir başkası, ekran büyütme programlarıyla bile bilgisayarı oldukça zorlanarak kullanırken, ekran okuyucu kullanmaktan ısrarla kaçınabiliyor. Bir diğeri için, sen hiç engelli gibi değilsin denmesi bir övünç kaynağı. “Benim hiç kör arkadaşım yok” demek bazılarımız için kişisel bir zafer sanki. Campbell bu grupta olan kişiler için bir adlandırma yapmış: Internalized Ableism (Özümsenmiş sağlamcılık). Irkçılık meselesinde de benzer durumların yaşandığını hatırlatan Campbell sağlamcılığı özümseyen engellilerin, mümkün olduğunca kendi sakat parçalarını yok sayma ve kendilerinden ayırma eğiliminde olduğunu anlatıyor. Bu bireyler, engelli olmayanların, engelliler için koruyucu, lider, rehber ve rol model olmalarına izin veriyorlar, çünkü onlara göre “engelli bir kişi, yardıma muhtaç, bağımlı, cinsiyetsiz, üretken olmayan, fiziksel açıdan kısıtlı, duygusal olarak olgunlaşmamış ve yalnızca silik olduklarında kabul edilebilir kişiler” (Campbell, 2009, s. 18).

Pek mi uçlara savrulduk dersiniz? Hiç sanmıyorum. Bugüne kadar şahit olduğum çokça tartışmada, bizzat engelli arkadaşlarımdan şunu duymuşumdur: “Adamlar sizin için o kadar bir şeyler yapmış, sen ne diye nankörlük edip onları küstürüyorsun”. Yani benim adıma ben olmadan bir şeyler yaptığını sanan birine, bunun eksiklerini dile getirdiğimizde bizzat engellilerce suçlanan ve nankörlükle nitelenen bizler oluyoruz çoğu zaman. Bunun en somut örneğini Gören Göz projesinde görmüştük. Görmeyenlerin neler yapabildiklerini hiç dikkate almadan ortaya çıkan bu projeyi eleştirdiğimizde, birçok arkadaşın, verilenle yetinmediğimiz için bizleri suçladıkları günlerin üzerinden uzunca bir vakit geçmedi.

Sağlamcılığı özümseyen engellilerin normal olmaya ve engelli olmayan kişilere yüksünmesi en temel karakteristiklerinden birisi Campbell’a göre. Bu özenti diğer engelli bireylerden uzaklaşma, engelliliği çağrıştıracak baston, tekerlekli sandalye gibi cihazları kullanmama, mümkün olduğunca sakatlığını açık etmeme şeklinde kendini gösterebiliyor.

Böyle bir özümseyişin ortaya çıkışını açıklamak ise zor değil. Hepimiz insanların adını bilmeseler bile sağlamcılığı empoze ettiği bir çevrede, bir ailede, bir toplumda büyüyoruz. Çoğumuzun ailesi, kendisinden sonra bizi koruyup kollayacak hayırlı bir

kısmetin derdinde. Sokaktaki adam, karşımıza geçip, “Vay be aslan gibi de deli kanlıymış, ne de güzel kızmış, tüh yazık olmuş”, sözlerini çekinmeden söyleyebiliyor. Bir anne çocuğuna sizi gösterip “Bak yavrum, amca küçükken çok yaramazlık yapıp annesini üzdüğü için, Allah gözlerini böyle yapmış” diye tembihte bulunabiliyor. Öğretmen okulda herhangi bir derste başarı gösteren engelli öğrencisini tüm sınıfa afişe ederek, “Bakın o bile anlıyor, siz haytalara ne oluyor” diyerek sizin başarınızı bir kıyaslama ve istisna aracı olarak rahatlıkla gösterebiliyor. Bir başarısızlığı görürse de “Seni bu halinle ne diye gönderdiler buraya ayıp” diye serzenişte bulunabiliyor. Tüm bunlarla kuşatılmış bir çevrede büyüyen engelli kişinin amacı da elden geldiğince kendini sağlamlara beğendirmek, onların koruma ve kollamasını elde etmek oluyor. Campbell’in de dediği gibi iyi engelli, mümkün olduğunca sakat bedenini ortaya çıkarmayan, kendisini himaye edenlere minnettar kalan, hayat dolu olabilmeyi engelli gibi davranmamak sanan kişiler oluyor.

Burada kişinin sakat parçası onun hatası olan bir ucube durumunda. Toplumun gerçek bir parçası olmanın yolu ise, ya o ucubeden kurtulmak, ya da bir yolunu bulup sakat parça yokmuş gibi hayata devam etmek oluyor. Kişinin uyarlamalar talep etmek, kendisine uygun düzenlemeler yapılmasını istemeye zaten hakkı yok, çünkü o normlardan uzaklaşarak kendi etmiş kendi bulmuş durumda. Artık yapacağı şey, ona uzatılan şefkatli eli sımsıkı tutup, ona verilenle yetinmek.

Peki, birisi, sakat olarak nitelenen özelliğinden mutluluk duyabilir mi? Çok mu zorladım yine düşüncelerinizi? Gelin Campbell tarafından verilen bazı örneklerle bakalım. Campbell kitabının bir bölümünü sağır ve koklear implant sistemine ayırıyor. Bildiğiniz gibi koklear implant, sağır kişilerin kulaklarının içine ameliyatla yerleştirilen bir dizi aparatla mevcut sinir hücrelerinin baypas edilip, dışarıdan alınan seslerin doğrudan beyne iletilmesini sağlayan bir yapı. Alandakilere göre, bu, müthiş bir buluş ve sağır ve sessiz dünyalarından kurtulmaları ve normalleşmeleri için çok çok önemli bir fırsat. Gerçekten öyle olup olmadığı ise oldukça tartışmalı okuduklarımdan anladığım kadarıyla. Bir kere bu sistem gerçek bir duyma sağlamıyor ama sentetik bir yolla duyma verisine ulaşmayı sağlıyor. Sonrasında bu veriyi öğrenmeniz gerekiyor. İkincisi eğer bir kişinin az da olsa bir duyma işlevi varsa, koklear implant sonrası bu duyma yok ediliyor ve ancak sistemin getirdiği düzenle duyma gerçekleşiyor. Son olarak da bu aşamada koklear implant her işitme engelli

de aynı olumlu sonucu doğuramayabiliyor. Sistem kimilerinde çok başarılı olurken, diğerlerinde aynı başarı görülemeyebiliyor. Bilin bakalım başarısız olunan durumlarda suçlu kim oluyor? İmplant yapılan kişi. Bilimsel sağlamlılık kusuru doğrudan bireye atarak normalleşmeye pek de uygun olmadığını ortaya koyuveriyor. Umarım koklear implant konusunda yine bu satırlarda bir işitme engeli arkadaşımız yazar ve onların konuyla ilgili görüşlerini daha yakından anlama şansımız olur. Çok bilmediğim bu noktada ahkâm kesip sizleri yanlış bilgilerle donatmam yanlış olur.

Yalnız, bilimsel sağlamlılık zihniyetinin hiç beklemediği tepkiler de gelmiş Campbell tarafından yapılan literatür taramasına göre. Biyomedikal yaklaşım ve genel görüş her sağırın koklear implant gibi bir çalışmayı kollarını açıp mutlulukla kabul edeceği yönünde. Muhtemelen birçoğumuz da aynı noktadayız. Ancak her sağır bireyin aynı düşünmediğini görüyoruz. Örneğin Avustralya Sağırlar Derneğinden Karen Lloyd'a göre sağırlık doğal yaşamın bir parçası ve onların kimliğini oluşturan önemli bir bileşen. Sağırlık kaybedilen veya tedavi edilmesi gereken bir şey değil (Lloyd, 2001; Campbell, 2009 içinden alındı). Aynı biçimde, Dolnick'e göre, sağır olma, bir sakatlık durumundan çok bir alt kültür ve yabancı dil konuşan bir azınlık olmaktan farksız. Nasıl ki bir Haitili veya Latin Amerikalının tedaviye ihtiyacı yoksa bir sağırın da yok (Dolnick, 1993; Campbell, 2009 içinden alındı). Yani çoğunluğun aksine duymamanın kesinlikle duymamaya tercih edilecek bir kavram olduğu, bizzat bazı işitme engellilerce reddedilebiliyor.

Bu tür savlar engelli olmayanlar tarafından tamamen gülünç ve saçma bulunuyor olabilir. Hatta engelli ailelerinin de hemen hemen tamamının ilk isteğinin bir an önce sakat çocuklarını tedavi ettirmek olduğunu biliyoruz. Böyle bir tedavi mümkün değilse bile çocuklarının normal kişiler gibi davranmaları için ellerinden geleni yaptıklarını gösteren çok örneğe rastlayabiliriz. Bunlardan birini tez katılımcılarımdan Ayşe anlatıyor: "Annem çok üzülüyordu, babam çok da kabul etmek istemiyordu ve genellikle görmeyi gerektirecek ve benim yapabileceğim şeyleri görerek yapmamı istiyorlardı; renkleri bulmak, ayırt etmek işte bir şeyi gözle bulmak mesela sofrada bir şeyi elimle bulmama izin verilmezdi" (Yılmaz, 2015, s. 343). Davranışın nedeni çok açık: Görebilmek kesinlikle körlükten daha iyidir ve daha üstündür. O nedenle de bir kişinin mümkün olursa körlükten kurtulmayı istememesi anlamsız ve kişinin kendini kandırması. Tıpkı işitme engellilerin bazılarının da olduğu gibi tezime katılan görme

engellilerin birçoğu için de bir hap alıp körlüklerinden kurtulma, çok da heves ettikleri bir şey değil (Yılmaz, 2015). Sonuç olarak körlüğün görmeye, sağırlığın duymaya tercih edilebilmesi sağlamcı bakış açısıyla imkânsız olabilir, ancak en azından bazı kör ve sağırlar için durum hiç de öyle değil. Bu noktada yanlış anlaşılma istemem. İşitmeyi veya görmeyi istemek, bunun için tedavi aramak, çok doğal, insani ve gerekli. İnsanın böyle arayışlara girmesi yaşanan ayrımcılıkları ve zorlukları düşündüğümüzde çok anlamlı. Ancak, tıpkı bunun gibi, kendi fiziksel durumuyla mutlu olmak ve bunun bir avantaj olduğunu düşünmek de öyle. Nasıl tersi durum yadsınamaz ve küçümsenemezse, kişinin kör olmak veya sağır olmaktan mutlu olması da garip ve yanlış bulunamaz. Sağlamcı bakış açısına karşı durmak da bunu gerektiriyor, kendi yapımızın ve durumumuzun tek doğru, daha doğru, daha üstün olduğu inancını alıp çöpe atmak.

Şimdi gelin biraz daha akıl ve mantığımızı zorlayalım. Engelli birinin sakatlığından kurtulmayı isteyip istememesini tartıştık. Peki, bir insan engelli olmayı arzulayabilir mi? Herhangi birisi bacaklarını kestirmek, duyma yetisine zarar vermek veya kör olmayı içtenlikle dileyebilir mi? “Yok artık” dediğinizi duyar gibiyim. Böyle insanlar olduğunu bir arkadaşıma anlattığımda ilk tepkisi “İşte bu bir anomali” olmuştu. Evet, kendisinin aslında yanlış bir vücutta doğduğunu düşünen ve vücudundaki bir parçanın aslında fazla olduğuna inanan insanların olduğunu özetliyor Campbell kitabının son bölümünde. Bunun bir adı var Transableism. Sözlüğe baktığımda kelimenin bir Türkçe karşılığını bulamadım. Ancak bu durum Body Integrity Identity Disorder (Vücut Bütünlüğü Kimlik Bozukluğu) olarak tanımlanıyor. Uzmanlar durumu bir bozukluk olarak nitelese de transabled kimseler, bir uzvunu kesmenin sonuçlarını gayet iyi bilmekle birlikte, ömür boyu istemedikleri bir vücut saplantısıyla yaşamaktansa ampüte biçimde mutlu yaşamayı tercih ettiklerini söylüyorlar. Böyle kişilerin zihinlerindeki beden imajlarıyla gerçek bedenleri çelişiyor ve kendilerini tam ve bütün hissetmediklerini belirtiyorlar.

Campbell (2009) Transable yönelimi olan 17 kişiyle online görüşmeler gerçekleştiriyor. Bu görüşmelerindeki bazı katılımcıların söyledikleri ilginç. Örneğin, bir katılımcı ampüte olduktan sonra, yıllardır çektiği işkenceden kurtulduğunu anlatıyor. Bir başkası kendisini tam ve bütün hissedebilmek için istemediği beden parçasından kurtulmak zorunda olduğunu anlatıyor. Garip değil mi, sağlamcılık

anlayışı sakat kişiyi eksik olarak nitelerken, transable yönelimi olan birisi kendini sakatlayınca bütün olacağını düşünüyor.

Görüşmelerde daha ilginç bir gerçek daha karşımıza çıkıyor. Transableizm en çok da bizzat engellilerden tepki almış. Bu da özümsemiş sağlamlılığın nerelere geldiğini anlamak açısından güzel bir örnek. Katılımcılardan Michele durumu şu sözlerle özetliyor: “Sağır olmaktan gurur duyduklarını ve bir işitme cihazı kullanmak istemediklerini söyleyen birçok mesaj alıyorum. Ama aynı kişilerin sağır olmak istememi delilik olarak görmeleri bana çifte standart gibi görünüyor”.

Transableizmin nörolojik veya kimyasal nedenleri, bir bozukluk olup olmadığı halen tartışılıyor. Şahsi görüşüm, kişilerin engelli veya engelsiz, oldukları durumu değiştirip başka gruplara yüksünmelerinin bana hitap etmediği yönünde. Ancak bize aykırı gelen her eğilimi bozukluk, sapkınlık olarak niteleyemeyeceğimizi tekrar vurgulamak isterim. Konuyu bu yazıya taşımanın nedeni, hepimizin büyüdüğü ve bir köşesinden içinde barındırdığı sağlamlılık inancını defalarca yeniden sorgulamamızı ve kendimizi yeniden değerlendirmemizi sağlamak.

Dikkat ettiyseniz, bu yazıda genellikle görme engelli yerine kör, işitme engelli yerine sağır gibi kelimeleri kullandım. Daha önce de Kör Gibi Olmanın Dayanılmaz Hafifliği yazımda belirttiğim gibi, kendimizi karşıtımız üzerinden tanımlamanın aslında sağlamlılığa hizmet ettiğine bu kitabı okuduktan sonra daha çok inandım sanırım. Kendi adıma konuşacak olursam, beni kör yapan tek şey görememe eksikliği değil. Elbette bir yeti yitimi söz konusu, ancak kendini bu yeti yitimine göre yeniden şekillendiren beden, bambaşka bir formasyon oluşturup kendine yepyeni yetiler sağlamış olabilir. O yüzden bazı arkadaşlarımızdan sıkça duyduğumuz şu sözler pek doğru olmayabilir: “Bir de kör olmasaydın, kim bilir nasıl olurdu”. Buradaki inanç kör olduğu halde bunları yapan birinin, körlük ortadan kalksaydı kim bilir başka neler yapabileceğine ilişkin bir hayranlık durumunu anlatıyor. Hâlbuki belki de kişi kör oluşu sayesinde şu anda oluşturduğu yeteneklere ve yetilere sahip olmuş olabilir. Yani sağlamlılık inancının aksine, engelli kişiyi tek tanımlayan sahip olmadığı yeti değil. Bu yeti yitimiyle oluşturduğu farklılık ve farklı kapasite kullanımı. Bu farklılık o yetiye sahip birinden onu eksik yapmıyor, daha üstün veya daha aşağı da yapmıyor, yalnızca insan çeşitliliğini arttırıyor.

Aslında daha yazacak çok şey var, ama bir yerde durmam lazım galiba. Sağlamcılık anlayışını yalnızca sakat normal ayrımı üzerinden düşünmeyin. Sistem bir mükemmel beden imajı yaratıp herkesin ona uymasını, bunun için daha çok tüketmesini amaçlıyor. Kilolu olan tüm kişiler yalnızca sağlık nedenleriyle mi belirli bir ölçüye sokmaya çalışıyorlar kendilerini? Neden belirli bir boy, belirli bir kilo, belirli bir ölçü doğru kabul ediliyor ve bunun dışındakiler anormal gibi gösteriliyor? Bu soruların sonu yok. Ancak bunlara karşı durabileceğimiz önemli bir argüman var: Farklılıklar bozukluk değil zenginliktir. Kafamda yazının parçaları dolaşırken, Love The Coopers “Mutlu Yıllar” adında bir Noel filmi izliyordum. Bu filmde kızı annesine çok güzel bir şey söylüyordu hareketlerini yargılamaması için: “Bana bozuk bir şeymişim gibi davranma”.

Evet değerli dostlar, bu sözler aslında tüm yazıyı özetliyor. Sağlamcılık aslında farklı olanların eksik, anormal, sapkın olarak nitelendiği ırkçılık, cinsiyet ayrımcılığı gibi olguların engellilere uygulandığı zaman aldığı ad olarak tanımlanabilir. Hepimiz ailemizden, arkadaşlarımızdan, öğretmenlerimizden, işverenimizden, politikacılardan sağlamcılık kodlarını soluyoruz sürekli. Önemli olan bu kodları özümsemekten vazgeçmek ve tüm dünyaya haykırmak: Bana bozuk bir şeymişim gibi davranma.

Kaynakça

Campbell, F. (2009). *Contours of ableism: The production of disability and abledness*. London and New York: : Palgrave Macmillan.

Yılmaz, E. (2015). Kör Gibi Olmanın Dayanılmaz Hafifliği. *Eşit, Erişilebilir, Engelsiz Hayat Dergisi*(22).
http://engelsizerisim.com/eeeh/yazi/33/kor_gibi_olmanin_dayanilmaz_hafifligi
adresinden alındı

Yılmaz, E. (2015). *The Phenomenon of Disability Perception in Blindness*. istanbul: Discertation.

Eşitlik Bulmacasının Çözümlü Cevap Anahtarı Birinci Bölüm

Meral Sözen

meralsozen1@gmail.com

30. sayı, Ağustos 2016

Merhaba, bu sayıda cevaplarını vermek üzere, geçen ay hazırlamış olduğum bulmacayı çözmekte zorlandığımı itiraf ederek başlamak istiyorum. Kendi hazırladığı bulmacayı çözemeyen bir kişi olmamak için, tüm gayretimle bir yöntem oluşturdum, umduğumdan çok farklı bir yol izleyerek, öncelikle bulmacayı bölüm bölüm ele almaya ve bunu yaparken de dil felsefesinin analizlere imkân veren mantıkçı pozitivismi takip etmeye karar verdim.

Hazırsak başlayalım.

Kadın hakları, engelli hakları, çocuk hakları, hayvan hakları, işçi hakları...

Bu ifadeler, ilk bakışta saçmalık gibi görünüyor bana; tarif edemediğim bir anlamsızlık hissi uyandırıyor, ifadelerde bir sorun var ama nasıl anlatmalı bu tuhaflığı?

Elimizdeki ifadeler kümesinde, hak kavramını devreden çıkarıp, yan yana sıraladığımızda, şöyle bir dizi elde ediyoruz: kadın, engelli, çocuk, hayvan, işçi...

Bu elemanların ortak özellikleri, zarara uğratılma olasılıklarının yüksek olması, yani korunmaya ihtiyaç duymaları. Kadın erkekten, engelli engelsizden, çocuk yetiştikten, işçi patrondan güçlü olsaydı bu kavramlar olmazdı, o halde sadeleştirme yaparsak hepsini "güçsüz hakları" ifadesine indirgeyebiliriz.

Bu ifadeler varlığını sürdürdüğü ve bizler de bu ifadeleri kullandığımız sürece, sayılan elemanların güçsüz olduğunu, bir alt metin düzeyinde de olsa tasdik etmiş oluyoruz, peki bu ifadeler var diye ve biz de bu ifadeleri kullanıyoruz diye mi güçsüzlük? Hayır, iki sayısı, sayma sayıları kümesinde yer aldığı için mi ikidir? Sayma sayısı olduğu için mi sayma sayıları kümesindedir? Sayma sayıları kümesinde yer aldığı için mi sayma sayısıdır? İki olduğu için mi sayma sayıları kümesindedir? İki nedir?

Bu çözümlene formülünü, her eleman için uygulayabiliriz, kadın nedir? Kadın olduğu için mi hakları vardır? Güçsüz olduğu için mi “kadın hakları” diye bir şey vardır? Maalesef evet güçsüz olduğu için, kulağa hoş gelmediğini biliyorum ama güçsüzlük suç mudur? Bilmiyorum, gücün ya da güçsüzlüğün kaynağı üzerinde bir başka zaman kesinlikle durmak gerekiyor. Şimdilik güçsüzlük güçsüzlüktür, kadın kadındır, iki de sadece ikidir.

Kadın hakları diye bir şey olduğu için değil ama kadın hakları diye bir şey var olduğu sürece, kadın güçsüz demektir, engelli de, çocuk da, hayvan da, işçi de...

Erkek hakları diye bir kalıbın olmamasının sebebi, böyle bir kavrama gerek duyulmamasıdır, elbette hakları vardır, ama hakları “erkek hakları” adı altında anılmamaktadır; o halde “kadın hakları” dediğimiz kavram çiftini ortadan kaldırarak, ilgili metinlerden bu ifadeleri çıkararak ve bu kapsamdaki uygulamaları iptal ederek, bu eşitsizliği ortadan kaldıracağımızı düşünmek, zihinsel bir yanılgıdır. Çünkü bu ifadelerin varlığı eşitsizliğin sebebi değil, sonucu ve bir göstergesidir, zira bugün hava sıcaklığı otuz derece olduğu için termometrelerimiz otuz dereceyi göstermektedir, ortamın sıcaklığını düşürmeye çalışmak yerine termometreye kinlenmek yersizdir.

Öte yandan bu kavramlara sahip ya da ait olarak, simgeleştirerek, simgelerin de eşitsizliği vurgularken, eşitsizliği yeniden üretmesine sebep oluyoruz. Bu kavramlar ve buna bağlı uygulamalar, birer utanç tablosu olarak, bize işlerin hiç de iyi gitmediğini gösteren işaretler olarak varlığını sürdürüyor...

Burada dikkatli ve mesafeli olmamız gereken şey, hakları vurguluyor gibi duran bu ifadelerin aynı zamanda eşitsizliği de vurguluyor ve yine eşitsizliği de yeniden üretiyor olmasıdır. O halde amaç, adı geçen elemanların da hakları olduğu konusunda, ayrıca belirtmeye gerek kalmayacak biçimde eşitliğin sağlanması olmalıdır.

İkinci bölümü çözümlerken işim biraz daha zor olabilir, çünkü bu bölümde ortaya koyduğum iddialarla çelişmemem gerekiyor ve bu da beni biraz sınırlandırarak, yine de deneyeceğim, işin sonunda nereye varacağımı hiç bilmiyorum, bu da beni heyecanlandırıyor;

Berber görmek dileğiyle...

Ezikliğin Kronik Hali

Burak Sarı

burakburaksari@yandex.com

30. sayı, Ağustos 2016

“Ahmet amca çok iyi bir insan geçen gün beni karşıdan karşıya geçirdi.”

“Belediye başkanı tam bir engelli dostu. Bir grup köre tavuk döner ısmarladı ve baston dağıttı.”

“Hazal cennetlik kızmış vallahi. Su gibi kadın, fıstık gibi de mesleği var. Gidip kör Arda ile evlendi. Ne kadar sevap işledi biliyon mu?”

Bu yazıda kendimi çabuk ele verdim. Neymiş ulan bunun karın ağrısı demenize gerek kalmadı. Evet, burun farkıyla olmasa da, göz farkıyla bir adım önde görünen; kendisinin yazmış olduğu scorboard'u durmadan rakibinin kafasına vuran bir toplumun mücadele etmeden yenilgiyi kabullenen kesiminden bahsedeceğim. Bu güne kadar, yazılarımızın çoğunda toplumun engelli algısını işlemiştik. Peki, biz sütten çıkma ak kaşık mıyız? Bu algıyı değiştirmek için ne yapıyoruz. Toplum içerisindeki, yanlış davranışlarımızı sorgulamıyorum. Toplumsal konumumuzu engelsiz bireylerden altta gören arkadaşlarımızın bakış açılarını sorguluyorum.

Çoğu zaman, hayata bir sıfır yenik başladık diye gireriz söze. Yani ortada, hiç adil olmayan bir durum vardır. Skorboarddaki mağlubiyetimiz girişilen bir mücadelenin sonunda olmamıştır. Bu skor tüm organları sorunsuz çalışanların, organlarında işlev sorunu olanlara dayatmış olduğu haksız bir skordur. İyi de, insanların rakip olabilmesi için, iki tarafın da birbirini eşit görmesi şart değil mi diye haklı bir soru gelebilir. Evet, ortada bir skor olabilmesi için bir mücadele olması gerekiyor. Mücadele için ise, eşit koşullardaki rakipler. Oysa bu sonuç, karşısındakileri rakip olarak bile göremeyeceklerin ön yargısı sonunda ortaya çıkmıştır.

Hayata bir sıfır yenik başlamamız, çoğunluk olanların ön yargı ve bencillikleri ile yaşamı kendilerine göre düzenlemelerinin sonucudur. Bu sonucun algılanma şekli,

davranış biçimini de belirliyor. Sonucun, iki tür algılanış şekli var. Birinci kesim, bu durumun bir tür alın yazısı olduğunu ve değişmesinin çok zor olduğunu düşünüyor. İkinci kesim ise bu sonucun insanların ön yargısının ürünü olduğunu ve mutlaka değişmesi gerektiğini savunuyor.

Tabii ki sorunlu olan ve değişmesi gereken, birinci bakış açısı. Maalesef, hepimiz o yanlış bakış açısının kalıntılarını taşıyoruz. Bu bakışa sahip arkadaşların en büyük sorunu, kendisinin eksik olduğunu düşünmek, engelli insanların engelsizlerle eşit olamayacağını savunmak, sürekli bir pozitif ayrımcılık beklentisinde olmak, insanlarla ilişkilerinde pragmatist davranmak, hak arama mücadelelerini baltalamak, maruz kalınan ayrımcılık olaylarında ayrımcılığı meşrulaştırmak vb. Bu yaklaşımın altında tamamen toplumun bakış açısının etkisinde kalmak gibi masum bir durum olabileceği gibi, engelini bir rant kapısı olarak gören ve küçücük bir çıkar uğruna tüm onurunu satacak kadar küçülebilecek, faydacı bir yaklaşımda olabilir. Her ne amaçla olursa olsun bu yaklaşım zararlıdır ve tüm engellilerin yaşamını etkileyecek kadar kapsamlıdır. Bu yaklaşım ve zararları ile ilgili, dergimizin önceki sayılarında yayımlanan “Düşünsel Kölelik” başlıklı yazım ve Engin Yılmaz’ın “İçimizdeki Brezilya’yı Bulmak ya da Kaybetmek” başlıklı yazısı incelenebilir.

Bu bakış açısını, birkaç örnekle somutlaştıralım. “Bizim müdür sana göre iş yok dedi. Enayi miyim? Ben de işe gitmiyorum”, “Engellileri üniversiteye sınavsız alsalar.”, “Bir görenin yaptığını, bir kör yapabilir mi?”, “x şehrin belediye başkanı ne kadar iyi, bizim golbol takımını yemeğe götürdü ve baston dağıttı. Hakkında çok suçlama var ama bizim başkan iyi adam. Kentin kaldırımları düzgün değil ama başkanımız engelli dostu. Bütün engelliler onun arkasında. Nereden mi biliyorum? Ben arkasındaysam, tüm engelliler arkasındadır. Nasıl olsa, tüm engelliler aynı değil mi?”, “Hasan, bastonuyla kaldırımdaki arabaya vurmuş ve utanmadan sahibiyile kavga etmiş. Adamcağız nereye park etsin arabasını? Yarın o adamdan, ne yüzle yardım isteyecek karşıya geçerken?”, “Bizim körler de çok nankör oluyor canım. Ali amca, Lütfü’ye bir şaka yapmış, olay olmuş. Neymiş ona maskot muamelesi yapamazmış. Böyle yaparak hep insanları körlerden soğutuyorlar.” Örnekleri, yaşanmış olaylardan vermedim. Araştırmak isteyenler, her örneğe uygun onlarca yaşanmışlığı gözlemleyebilirler. Toplumun bize ayrımcılık yapmasına gerek yok aslında. Yukarıda

da görüldüğü üzere, bizim en iyi becerebildiğimiz şey toplumun bize yönelik önyargılarını sahiplenmek.

İşe bu önyargıları kendi zihnimizden yok ederek başlamamız şart. Bu önyargıları taşıyan arkadaşlar mücadele etmek isteyen insanları fazlasıyla yoruyor ve onlara zaman kaybettiriyor. Düşünsel Kölelik başlıklı yazımdaki talebimi tekrarlıyorum. İstedığınız gibi köleliğinizi kutsayabilirsiniz. Ufak çıkarlar uğruna istediğinize yıkama yağlama yapabilirsiniz. Ama lütfen biraz ötede oynayın. Hiçbir şey yapamıyorsanız, sinir bozmayı başarıyorsunuz. Bunu bari yapmayın. Anlamsız, gereksiz birisini kutsayıp; altına tüm engellilerin imzasını atmayın. Bireysel olarak istediğiniz hali yiyebilirsiniz. Fakat biraz olsun insanlara saygı duyun ve saçmalıklarınıza onları alet etmeyin. Anlayabilecek misiniz bilmiyorum? Yine de belirtmeden geçemeyeceğim; siz tüzel kişilik değilsiniz. Bireysel olarak tüm engellilerin imzasını kullanamazsınız.

Neyse dostlar, bu konuyu daha çooooook işleyeceğiz gibi görünüyor. Skorboard üzerinden bile örnek verdik. Bir sonraki yazıda, takla mı atarız değiştirmek için bilmem. Siz, yine de aklınıza mukayyet olun. Önyargısını yenmiş engelsiz insanlar, siz bu düşünsel kölelerden uzak durun. Ne olur, ne olmaz. Onlarca yıl uğraşıp yendiğiniz önyargılarınızı tekrar edinmenize yol açabilirler. İnadına “Eşit, Erişilebilir Engelsiz” bir hayat dileğiyle.

Farkında mıyız?

Gülcan Altun

guleycane@gmail.com

30. sayı, Ağustos 2016

Utanarak itiraf ediyorum ki iki buçuk yaşına yaklaşan EEEH Dergi'de çok uzun süre önce yazmam gereken bir yazıyı ancak akıl edebiliyorum. Aylar önce faaliyete geçen "Betimleme Kumbarası"ndan söz etmek için Sesli Betimleme Derneği'nin sitesine bakarken bazı bağlantılar dikkatimi çekti ve bu güne kadar nasıl gözden kaçırmışım diye hayıflandım. Gerçi toplum olarak özelliğimizdir; birçok görüntülü yapıyı izleriz, pek çok müziği dinleriz veya daha pek çok bilimsel ya da sanatsal eseri şöyle bir yoklarız da o esere emek verenlerle çok çok ekstra bir durum olmadıkça ilgilenmeyiz. Ben de yaşadığım toplumun tüm dayatmalarını içselleştirmişim ki, bugüne kadar birçok sesli betimlemeli filmi betimleme açısından incelemeye almışım da bu adamlar kimdir, amaçları nedir, ne gibi etkinlikler yapmışlar, dertleri neymiş diye sormamışım, bakmamışım. Ee ne demiş atalar; "Okumak cehaleti alır, eşşeklik baki kalır". Tüm Sesli Betimleme Derneği ailesinden özür diliyor ve sitedeki tanıtımlarından ve paylaşımlarından süzdüklerimi sizlere yansıtmak istiyorum.

Sesli Betimleme Derneği, kısaca SEBEDER, 2010 yılında kurulmuş oldukça genç ve aktif bir dernek. Faaliyet alanında tek olan SEBEDER'in temel amacı; bilgiye erişimi sağlamak için dünyada kullanılan tekniklerle her türlü yazılı ve görsel materyal ve ürüne, sesli ve yazılı betimlemeyle birlikte işaret dilini de kullanarak engellilerin ulaşmasını sağlamaktır. Bununla da yetinmeyen Dernek, bu durumun bir gereklilik ve mecburiyet olduğunu ilgililere kabullendirmek ve toplumda farkındalık oluşturmak hedeflerini de gözetmektedir.

"Görme ve işitme engellilere yönelik erişilebilir materyaller hazırlanmadığı sürece, ortaya çıkan her türlü dijital yayının görüntüsü siyah, sesi kısık ve cansız olacaktır" diyor SEBEDER. Yani ortaya konulan her türlü öğeye can vermek ve onu renklendirmek için küçücük bir adım yeter. Anlayana...

Derneğin hedefleri ise şöyle sıralanmış;

Engelli engelsiz herkesin tüm görsel ve işitsel materyallerden birlikte faydalanabilmesini sağlamak amacıyla Sesli Betimleme Yasası'nın çıkartılması,

Satılan tüm DVD'lerde yapımların erişilebilir formatlarının da yer alması,

Her türlü yolculuk vasıtasında, özellikle otobüs ve uçaklarda sunulan görsel yayınların ve filmlerin sesli betimlemeli, alt yazılı ve işaret dili betimlemeli halleriyle yolculara sunulması,

Tüm yayınların, yani karasal, dijital, mobil ve internet yayınlarının her birinde erişilebilirlik standartlarının gözetilmesi ve bir alt seçenek olarak erişilebilir formatların da yayınlarda yer alması,

Akıllı telefonlardaki sesli betimlemeli filmleri izleyebilme uygulamalarının yazılımı ve geliştirilmesiyle birlikte her sinema ve tiyatrodaki engelliler için düzenlemeler yapılması,

Tüm müze, sergi, konferans, sunum ve görsel ve işitsel her bir ürünün görmeyenler ve işitmeyenler için erişilebilir olarak ortaya konması.

Derneğin bugüne kadar gerçekleştirdiği ve hali hazırda süren bazı hizmet ve etkinlikleri ise şöyle:

GETEM'e, hazırlanan filmlerin MP3 formatlı birer kopyasını vermek,

Siteye üye olan tüm engellilere ayda bir kere olmak üzere en fazla üç adet filmin erişilebilir halde hazırlanmış şekillerini kargo ücretini ödeyerek DVD formatında göndermek,

Dernek çalışma ve faaliyetlerini üyelere SMS yoluyla bildirmek.

Elbette sadece bunlar değil.

2015 Ocak ayı itibariyle 250 betimlemeli film siteye yüklenmiş. Şimdi bu sayı 407'ye ulaşmış durumda sorduğum sorulara SEBEDER Kâtibi Sayın Hatice Başpınar'ın verdiği yanıtı göre. Ankara'da bulunan Antares Alışveriş Merkezi'nin katkılarıyla Antares sinema salonlarında 2011 yılı Nisan ayından beri erişilebilir pek çok filmi

2500 kadar izleyiciye ulaştırmışlar. Birçok sivil toplum örgütünün, belediyenin ve üniversitenin engelsiz film sunumlarına, gönüllü film yapımcı firmalar ve dernek işbirliği sonucu 18 DVD sesli betimleme, ayrıntılı alt yazı ve işaret dili seçeneği ile piyasaya sürülmüş. O gün için bile sayı çok azken Hatice Hanım'ın verdiği rakama göre aradan geçen bir buçuk yılda bu sayı ne yazık ki değişmemiş.

SEBEDER Tartışmaları adlı bir Google Grubu var. Sesli betimleme ile ilgili talep, öneri ve eleştirilerinizi sunduğunuz bir platform. Zaman zaman kimi arkadaşlarımız yerli yapım filmlerin az sayıda betimlenmesinden şikâyet ediyorlar. Aslını isterseniz daha fazla yerli film bekleyenlerden biri de benim ama özellikle yapımcı firmaların bu konuyu ne kadar dikkate aldıkları erişilebilir formatların eklendiği DVD'lerden de belli, SEBEDER ne yapsın?

Tiyatroda da sesli betimleme faaliyetleri yürütüyor Dernek. Bunun ilki Aralık 2010'da İstanbul Şehir Tiyatroları'nın bir oyununda gerçekleştirilmiş. 2014'de Kadıköy Akla Kara Tiyatrosu'nun bir oyununun tanıtımı var bir de sitede. Ayrıca Ankara'da da Ankara Devlet Tiyatrosu'nun Grönholm Metodu adlı oyunu sesli betimlemenin yanı sıra işaret dili ile de gösterilmiş eş zamanlı olarak. Bir de Grönholm Metodu, Karadeniz Uluslararası Tiyatro Festivali'nde erişilebilir haliyle sergilenmiş. Tabii tiyatro canlı bir gösteri olduğundan sinemadaki gibi aynı anda pek çok şehirde milyonlara ulaşamıyor. Bu sebeple İzmir'de yaşayan ben ne yazık ki tiyatroyu çok seviyor olmama karşın böyle bir etkinlikten faydalanamadım.

Dernek bu güne kadar pek çok festivalde betimlediği filmleri izleyicisiyle buluşturdu. Bunlardan sanırım en geniş kapsamlısı da Ankara Engelsiz Filmler Festivali. İki yıldır buradan da size duyurularını ve tanıtımlarını yaptığımız Festival'deki tüm filmler Sesli Betimleme Derneği tarafından erişilebilir hale getiriliyor.

Sitede Dernek faaliyetleri arasında sayılmayan ve benim aklıma gelen iki yeni uygulamadan da söz etmek istiyorum: İlki "Betimleme Kumbarası"; görsel nitelikli pek çok sanat eseri, ünlü markaların logoları, bayraklar, hayvanlar, mimari ve tarihi yapılar, film afişleri, film karakterleri, portreler ve görmeyenlerce merak edilen daha pek çok görsel öge SEBEDER tarafından betimlenerek Sesli Betimleme Derneği'nin resmi internet sitesinde meraklısıyla buluşuyor. Bu konuyu başka bir sayıda ayrıntılı ele almayı tasarladığımdan şimdilik burada kesiyorum.

Bir yenilik daha, hatta artık eskidi bile, "Cepte Sesli Betimleme". Engelli engelsiz herkesin bir arada, aynı sinema salonunda yan yana film izlemesine olanak sağlayan bir uygulama. Turkcell'in YGA işbirliğiyle ve Sesli Betimleme Derneği'nin desteğiyle görme engelliler için geliştirerek Turkcell Hayal Ortağına eklediği "Cepten Sesli Betimleme" hizmeti ile akıllı telefon sahibi görmeyenlerce rahatça kullanılabilir. Üstelik bu mobil uygulama dünyada bir ilk. Bu uygulamanın ilk kez BKM Yapımca sunulan "Hayat Öpücüğü" filmi ile başlayıp tüm Türkiye'deki sinema salonlarında geçerli olduğunu da eklemek isterim. Tabii bu sayı ay itibariyle yirmi beş filme ulaşmış durumda. Hatta bu uygulama En İnovatif Mobil Uygulama ile Erişilebilirlik ve Sosyal Hayata Dâhil Edilme Alanında Mobilin En İyi Kullanımı kategorilerinde finalist olmuş ve ödül almaya hak kazanmış.

Bu kadar mı? Tabii ki hayır! Dernek bunların yanı sıra; dijital platformda bir ilki gerçekleştiren Digitürk'ün engelli ve engelsiz tüm kişilere aynı anda eş zamanlı olarak izleyebilecekleri film yayınları yaptığı sinema kanalında gösterilen filmler SEBEDER tarafından erişilebilir hale getiriliyor. Site bildiriminde 2015 Şubat ayı sonu itibariyle bu filmlerin sayısı 85 olarak veriliyor. Ancak ben şahsıma gelen kısa mesajlardan da biliyorum ki her hafta en az iki üç film daha bu sayıya ekleniyor. Nitekim Hatice Hanım'ın bildirimine göre şubat ayından itibaren ayda Digitürk için on beş film betimlenmekte. Bu uygulama ilk başladığında ayda sadece dört filmmiş. Dolayısıyla toplam sayı aradan yaklaşık bir buçuk yıl geçtiğinden sitede verilenden çok çok daha fazladır.

Yine dijital platformda TÜRK TELEKOM -TİVİBU dijital yayınlarında, Engelsiz TV adlı bir klasör oluşturmuş ve orada da filmlerin sesli betimlemesi ile ayrıntılı alt yazı ve işaret dili betimlemeleri var ve bu formatlar SEBEDER'in eseri. Ayrı klasör tabirinin altını çiziyor ve az sayıdaki filmlerde bu imkânın sağlanmasının ayrımcılığı yok etmediğini bir kez daha vurgulamak istiyorum.

TV'de erişilebilirlik sadece dijital platformda değil SEBEDER için. Daha önce gene EEEH Dergi'de ele aldığımız dizi erişilebilirliği ilgili yayıncı kuruluşların izniyle Kanal D ile başlamıştı. Nisan 2011'de başlayan bu etkinlik gitgide gelişti ve o günden bugüne Kanal D'de yayımlanan tüm dizi, program ve yarışmalar SEBEDER ile erişilebilir hale geldi ve kanalın "Engelsiz Kanal D" sitesinde halen izleyici ile buluşuyor. Kanal D kadar özenle ve önemseyerek olmasa da diğer kimi kanallar da

SEBEDER'in faaliyetlerine kulak tıkamadı ve Show, Star TV ve TRT'nin bazı dizileri de betimlenip kanalların internet sitelerinde yayımlanmaya başladı. TRT'nin diğer kimi kanallarında, örneğin TRT Çocuk, TRT Okul ve TRT Belgesel gibi birçok program da erişilebilir hale getirildi. Bununla birlikte mesela Ayrıca Düşyeri Yapım tarafından hazırlanan, çizgi film Pepee, Show TV'de gene SEBEDER'in hazırladığı işaret dili versiyonuyla yayımlanmaktadır.

Kanal D'nin diğer kanallardan farklı bir etkinliğini daha burada söylemek istiyorum. Kanal D, 2015-2016 yayın sezonu tanıtım filmi olan "Deli Gibi Sevmek" filmi de erişilebilir halde izleyiciyle buluşturdu. Üstelik bu, dizi film fragmanları dışında betimlenen ilk tanıtım filmi. Devamının gelmesini, bir kereyle kalmadan bunun bir hak olduğu bilinciyle artarak sürmesini ve herkesle aynı anda TV'den de izleyebilmenin mümkün olduğu günlerin yakın olduğuna inanmak istiyoruz.

Dileriz yakın gelecekte, ayrı sinema kanallarının yanı sıra internet sitesine yüklenmesini beklemeden her hangi bir televizyon programını, her hangi bir saatte tüm aile üyelerimizle birlikte aynı anda izleyebileceğimiz günler de gelir.

SEBEDER otobüs firmalarına da hizmet veriyor. Muhtemelen bu firmaların talebi üzerine Pamukkale ve Anadolu Turizm otobüs firmalarında otobüslerde gösterilmek üzere iki adet sinema filmi erişilebilir hale getirmişler. Özellikle uçaklarda uyarı gösterimlerinin, ne zaman erişilebilir olacağını merak ediyorum aslında. Bir yolculuğumda kabartma yazı ile basılmış uyarı bildirisini okuma şansım olmuştu ama betimlemeli olarak gösterilen filmi izleme imkânımız olmadı ne yazık ki.

SEBEDER eğitime de büyük önem veriyor. 2014 yılında gönüllü metin yazarları yetiştirildi. Bu bize ulaşan yapımlardaki değişen isimlerden de açıkça anlaşılıyor. Bununla birlikte profesyonel metin yazarlarının daha da gelişimi için Amerika Birleşik Devletleri Sesli Betimleme Konfederasyon Başkanı Joel Snyder'ı, eğitim vermek üzere Türkiye'ye davet etmişler. Başarılı katılımcılar ACC (Amerika Sesli Betimleme Federasyonu) onaylı sertifikalarını almaya hak kazanmışlar.

Ayrıca, 2013 ve 2014 yılları arasında Ankara Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesinin çeşitli bölümlerinde öğrencilere verilen teorik ve uygulamalı eğitimlerle bir filmin nasıl erişilebilir hale getirileceği anlatılmış.

SEBEDER kendi faaliyet alanı kapsamında birtakım etkinliklere sponsor olarak farkındalığı da sağlıyor. Örneğin; DVD yapımcı ve dağıtımçılarına "Bir Yılda Üç Ücretsiz Film" sponsorluğu kampanyası çerçevesinde, dört sinema filmi ve bir belgesel filmin "Engelli Erişimi" versiyonlarını DVD'lere eklettirmiş. Engelsiz Erişim Derneği'mizin düzenlediği Selen Özel Bilgi Yarışması'nın 2013'den bu yana dereceye giren ilk üç gruplarının ödülleri de gene SEBEDER sponsor oldu. Bununla birlikte 2014-2015 öğretim yılından itibaren her yıl en az on engelli öğrenciye eğitim bursu veriyorlar. Dernek, bunlarla da yetinmiyor ve ilgili alanlarda sponsorluk faaliyetlerinin devam edeceğinin altını çiziyor.

SEBEDER her türlü film, tiyatro oyunları, diziler ve diğer TV programları, panel, konferans ve görsel resimler, logolar vs öğeleri erişilebilir hale getirmek dışında yukarıda sözüne ettiğimiz eğitim faaliyetleri, sponsorluklar ve hizmetler ile birlikte ilgi alanına giren çeşitli konularda danışmanlık faaliyetlerini yürütüyor.

Bundan başka sesli betimleme yasa metnini hazırlamışlar ve bu yasanın çıkartılması için TBMM'de grubu bulunan tüm partilerle görüşmeler yapmışlar. Ne kadar önemli bir yasa değil mi? Gerçi yayın evlerine çıkardıkları her bir kitabın birer kopyasını Milli Kütüphane'ye ilemesi için yasa çıktı ancak yayın evlerinin kaçta kaç bu yasaya uyuyor. Fakat şu da bir gerçek ki okumakla toplum olarak çok haşır neşir olmasak da filmler ve TV yayınları vazgeçilmezlerimiz ve bu konuda kamuoyunun dikkatini çekmek daha kolay.

Ayrıca Engelliler Kanunu'nda sesli betimleme kavramının 2014 yılında yapılan değişiklik ile yasa metninde yer alması sağlanmış Derneğin çabaları sonunda.

Yukarıda saydığım bu koca liste sonucu Dernek ne kadar ödüllendirilmiş dersiniz? 2015 Şubat'ta güncellenmiş ödüller Engin Yılmaz'ın Sabancı Vakfı'nın Fark Yaratanlar adıyla 2013 yılında sesli betimleme ve GETEM'deki faaliyetleriyle aldığı ödül ve bir de Eylül 2014 yılında İzmir'de gerçekleştirilen SEBEDER; Uluslararası Engelsiz Bilişim Kongresi tarafından, Türkiye'de engellilere yönelik medya hizmetlerinin gelişmesine yapmış olduğu katkılardan dolayı, Engelsiz Medya Ödülü'ne layık görülmüş. Yani yalnızca bu kadar.

Dilerdim ki bir yılı aşkın sürede daha güzel ödüllere vitrinini süsleyebilmiş olsun SEBEDER. Maalesef ki Hatice Hanım'dan öğrendiğime göre aradan geçen zaman ödül sayısını arttırmamış. Kabullenmek ve ifade etmek zoruma gidiyor ama garip bir milletiz biz ve biz garip olunca ülkemiz de garip bir yer olup çıkıyor. Neyse umudumu kaybetmek istemiyorum gene de. İyi ki SEBEDER gibi yaşamı anlamlı kılacak topluluklar var ve neyse ki pırıl pırıl cıva gibi engelli bir genç nesil geliyor.

Gelecek güzel olacak, buna inanmak istiyorum.

Görmeyen Birisiyle İletişim Kurarken Dikkat Edilmesi Gereken Kurallar

Muzaffer Eskin

meskin60@hotmail.com

30. Sayı Ağustos 2016

Değerli dostlar,

Bu yazıda size kendi deneyimlerimden ve uzmanların da görüşlerinden yararlanarak bir görmeyenle iletişim kurmadaki püf noktalardan bahsedeceğim, böylece bir dahaki karşılaşmanızda doğru davranışları sergileyebilirsiniz.

Ne yazık ki toplum, bir görmeyen gördüğünde duygulanmakta, görmeyene acımakta, “Vaaaaaah! Yazıııııık! Allah’ım güzel Allah’ım bize verme ya rabbim.” gibi seslenişlerde bulunmaktadır. Görmeyen için bu davranışlar can sıkıcıdır, hatta zaman zaman üzücü bile olabilir.

Bir de sanki görmeyen ayakta duramazmış gibi, bir yerde sıra beklerken veya toplu taşıma araçlarının gelmesi beklenirken, etraftakiler tarafından ısrarla oturtulmak isteniriz. Oysa ayakta durmamıza yarayan organımız gözümüz değildir. Bir başka davranış da sanki sorulana yanıt veremezmişiz gibi bizimle ilgili soruların varsa yanımızda bulunan kişilere sorulmasıdır: “Çay içer mi? Kaç şeker alır? Çalışıyor mu bir yerde? Neyiniz olur? Arkadaşınız mı?” gibi.

Ya da sanki kulaklarımız duymuyormuş gibi kulağımızın dibine kadar yaklaşıp yüksek sesle konuşulur. Bir de sanki çocukmuşuz gibi sırt okşama, yüz okşama ve abartılı sevecen bir ses tonuyla hitap etme gibi davranışlar sergilenir. Bir toplantıda herkese “Hoş geldiniz” diyen toplantı yöneticisinin bana “Hoş geldin” demesi karşısında bozulmuş ve toplantıda söz alıp davranışının nedenini sormuştum. O da bana: “Seni kendime çok yakın buldum.” gibi pek de inandırıcı olmayan bir karşılık vermişti.

Böyle yaşantılar sonucunda doğru bilinen yanlışları anlatmak, elimden geldiğince özellikle gören okuyucuyu bilgilendirmek için bu yazıyı kaleme aldım. Kimi zaman görmezden gelinir görmeyen, kimi zaman da yardım edilmek istenirken yanlış davranışlarda bulunulur.

Bir görmeyene yardım ederken ya da onunla iletişim kurmak istenirken aşağıdaki noktalara dikkat edilmesi, görmeyen birinin onurunu kırmadan yardım edilmesini (yardıma ihtiyacı varsa) sağlar.

1.Bazen bir görmeyen bir yerden bir yere gitmesi için rehberlik edilirken adeta bir bavul gibi çekiştirilir. En doğru davranış, görmeyenin sizin kolunuza girmesi ve sizin bir adım kadar önden yürümenizdir. O zaman çekiştirmenize gerek kalmaz. Siz önden yürüdüğünüz için görmeyen sizi takip edebilir. Aksi durumda görmeyenin sizin önünüzde yürümesi gerekir.

2.Görmeyenin normal koşullarda kulağı duyabilir. Bu nedenle kulağına yaklaşip konuşmak doğru değildir. Normal bir sesle ve normal mesafeden konuşun.

3.Yolda bastonuyla yürüyen bir görmeyene “sağa git, sola git, düz git,” gibi komutlar verirseniz bu durum, tehlikeli sonuçlar doğurabilir. En güzeli sizden yardım talep edilmesi durumunda yönlendirme yapmaktır

4.Bir görmeyenin yardıma ihtiyaç duyup duymadığını bilmenin en güzel yolu o kişiye sormaktır. “Yardıma ihtiyacınız var mı?” eğer cevap evetse “nasıl yardımcı olabilirim?”.

5.Yardım talebinize olumsuz yanıt veren görmeyene bazen “sana yardım edelim dedik istemedin. Sevap almamıza engel oldun.” biçimli serzenişler yapılmaktadır. Görmeyen biri kimsenin sevap kasası değildir. Yardımlarınız insani olmalı, bu tür beklentileri içermemelidir.

6.Özellikle görmeyenlere yardım edilmek istenirken şöyle sorular sorulur: “Şunu bir koltuğa oturtalım. Nerede inecek bu?” Oysa bu görgü kurallarına da aykırıdır. Görmeyene “Bu, şu” gibi aşağılayıcı, eşya imiş gibi hissettirici seslenişlerden uzak durulmalıdır.

7.Bazen daha önce görmeyen birine yardımcı olmuş kişiler bir başka karşılaşmada “Ben kimim, Beni tanıdın mı?” gibi sorular sorarak görmeyeni adeta sınava çekmektedir. Görmeyen de diğer insanlar gibi kimi zaman tanır karşısındakini, kimi zaman bilemeyebilir. En doğrusu görmeyene kendinizi tanıtmak olacaktır.

8.Görmeyen bir kişiye (biliyorsanız) adıyla hitap etmek önemlidir. Yoksa kendine seslendiğinizi anlaması zor olabilir.

9.Görme engelli biri size hangi otobüsün geldiğini sorabilir, ya da size “falanca otobüs gelince bana söyler misiniz?” diyebilir. Burada sizden beklenen sadece sizin otobüsünüz gelene kadar görmeyen kişinin otobüsü gelirse ona bildirmektir. Sizin otobüsünüz geldiğinde, bunu görmeyen kişiye söyleyip otobüsünüze binebilirsiniz. Bunu söylemezseniz, görme engelli kişi sizin otobüsünüze bindiğinizi fark etmeyebilir.

10.Bir görmeyenle yürürken kaldırım iniş ve çıkışlarında sürekli sözlü uyarılara gerek yoktur. O sizi bir adım geriden izlediği için biraz yavaşlamanız yeterlidir.

11.Bir görmeyenle yemek yiyorsanız, masadaki yemeklerin yerini ayrıntılı olarak anlatın. Eğer görme engelli bireyin karşısında oturuyorsanız, anlatımınızı onun sağ ve solunu kullanarak yapmalısınız, ayrıca saat yönlerini de kullanabilirsiniz.

12.Bir görmeyen evinize misafir geldiyse, ona evin önemli yerlerini gösteriniz. (Tuvalet, banyo gibi)

13.Görmeyen ile ilgili sorularınızı yanındaki kişilere değil, doğrudan kendisine sorunuz. Bu sorular görmemekle ilgiliyse, “böyle zor olmuyor mu” gibi sorulardansa “Bir yerden başka bir yere gitmeyi nasıl öğreniyorsun?” gibi sorular tercih edin. Bir şeyin sizin yaptığınızdan farklı yapıyor olması zor olduğu anlamına gelmez. Ayrıca görmeyenlerin yaşadıkları zorluklar görmemekle ilgili değil, erişilebilirlik ve olumsuz tutumlarla ilgilidir.

14.Görmeyenlerin hafızası kuvvetli varsayımı ve bazı görmeyenlerin Kuran’ı ezberleyebilmiş olması “tüm görmezler hafızdır” yargısına götürüyor insanları. Bu nedenle de bir adımız olduğu hiç düşünülmez, doğrudan “hafız” damgası vurulur bize. Bundan kaçınılmalı, herkesin olduğu gibi görmezlere de ana-babalarının verdiği adlar olduğu akıldan çıkarılmamalıdır.

Son sözler:

Görmeyen de bu ülkenin birinci sınıf vatandaşıdır. Hakları da vardır, ödevleri de. Haklarını almak için gerekirse büyük mücadeleler verir. Sizlerden de dileğimiz, bizimle ilgili konularda bilgisiz fikir sahibi olmamanızdır. Davranışlarınıza yönelik olarak sanılanın aksine görmeyeni anlamak için illâ onun gibi olmak gerekmez. Görmeyenle konuşmaktan ve selamlaşmaktan çekinmeyin.

Vergi ile İmtihan

Sevgi Mart

sevgi.mart@gmail.com

30. sayı, Ağustos 2016

Merhaba arkadaşlar. Başımdan geçen bir olaydan sonra, biz engellilerin, güzel ülkemde vergi ile imtihanına bir bakalım diye düşündüm.

2013 yılında, güzel ülkemizin güzel şehirlerinden birinde, bir araba almaya karar verdim. ÖTV indiriminden de yararlanarak; bir araba satın aldım. Alım satım işlemleri yapılırken, söz konusu güzel şehrin vergi dairesinde, indirim işlemlerimi de tamamladılar ve biz arabayı kullanmaya başladık.

Üç yıl sonra, arabanın muayene zamanı geldi çattı. Randevu almak için, malum firmanın sistemi ile cebelleşirken; aracımın borcu bulunduğundan dolayı, muayene yaptıramayacağım; öncelikle borcunu kapatmam gerektiği uyarısıyla karşılaştım. Uyarının altında verilen linkin yönlendirmelerini takip ederek ulaştığım sayfada; aracımın üç yıllık Motorlu Taşıtlar Vergisi borcu ile yüz yüze geldim.

Şimdi bilenler diyecektir; “Evet onun için, bağlı bulunduğün vergi dairesine başvurup; MTV muafiyeti de uygulatman gerekiyordu” diye. Ancak; benim engelli olduğumu bu işlemleri yapan kurumlar biliyor, üstelik araç alırken, ÖTV indiriminden yararlanabilmek için, yeni sağlık raporu almışım; bu raporun aslı, bağlı bulunduğüm vergi dairesine verilmiş; işlemler yapılmış ve indirim uygulanmış. Bir de ÖTV indiriminin uygulandığı ve işlemlerinin tamamlandığı birimin fiziki konumu ile MTV tahakkuk yerinin fiziki konumu arasında, 5 metrelik bile bir mesafe yok. Hal böyle olunca, insan düşünüyor arkadaşlar, neredeyse, tırnak içlerine bile takip cihazlarının yerleştirilebildiği; son teknoloji bilgisayarların, tüm devlet memurlarımızın masalarını süslediği; bilmem kaç kurum arası iş ve işlemlerin aynı merkezlerde toplandığı, bir tıkla, herkesin tüm bilgilerine ulaşılabilen günümüz teknolojisinde, bir birimde yaptırmış olduğunuz işlemin, diğer birimce bilinmemesi garip geliyor. Hadi teknolojik altyapın uygun olmadı; bilgisayar sistemlerin işlem yapmana izin vermedi; tabii üç yıl

içerisinde hep mi bozuktu onu bilemiyorum. Ama bizim devlet dairelerinde üst yazı meşhurdur; ÖTV birim görevlisi arkadaşım, bir üst yazı yazıp; ayağa bile kalkmadan uzatsan; MTV birimindeki arkadaşın alabilecek durumda iken; neden, “Bana tekrar rapor getir, sen gerçekten engelli misin değil misin, nereden bileyim, belki o zaman bir hata yapıldı.” dersin ki?

Bir de şöyle bir durum var, ben aracımı aldıktan bir süre sonra, görev nedeni ile başka bir şehre tayin oldum. Şu an oturduğum şehrin vergi dairesine gittiğimde; “Üzgünüz, ancak, işlemlerinizi buradan yaptırılmazsınız; ÖTV indirimini hangi vergi dairesi uyguladı ise; MTV muafiyet işlemlerinizi de aynı vergi dairesinde yaptırmanız gerekiyor.” açıklaması ile karşılaştım. Yani, düşünün, siz aracınızı, İğdır’dan aldınız, benim gibi devlet memurusunuz ve iki yıl sonra tayininiz Edirne’ye çıktı. Bir yıl sonra, aracınızın muayene vakti geldiğinde; “Aracınızda MTV borcu görünüyor; İğdır’da muafiyet işlemleri yapıldığından dolayı; aynı vergi dairesinden, MTV muafiyetinizi de yaptırın.” açıklamasıyla karşılaşacağınız muhakkak. “Ama teknoloji, tek tıkla tüm bilgilere ulaşmak; önünüzdeki bilgisayar, ben sağlık raporumu vermiştim, üstelik yeni de almıştım raporu, ne İğdır’a gitmem gerekiyor mu? Nasıl yani, bu gerçek mi? Kamera nerede, göremiyorum da güzel güleyim, yüzüm tam çıksın...” sözleri ise sizin beyninizden geçen, o ilk şoku atlatmak için, vücudunuzun verdiği tepkiler olarak kendini gösterecektir.

Ben şanslıydım. ÖTV indirimimi uygulayan vergi dairesinin bulunduğu şehir ile şuan görev yaptığım şehir oldukça yakındı ve gidip başvurumu yaptım. “Tamam, hallolmuş” diyeceksiniz ama yanılacaksınız. Çünkü sıkı durun bitmedi. MTV muafiyet başvurumu alan görevliye, “Sanırım bu gün hallolur, ben de yarın muayene randevumu alırım.” dediğimde; “Yok, siz aracı hangi şehirde kayıtlı firmadan almıştınız?” diye sordu. Algılamam birkaç dakikamı aldı. Sonra; aracı aldığım firmanın adını söyledim. “Aaa, o firma, bu şehirde kayıtlı değil; bu nedenle, firmanın kayıtlı olduğu şehrin vergi dairesine, MTV muafiyet başvurunuzu yazıp; gerçekten aracınızın ÖTV muafiyetli satılıp satılmadığını sormamız gerekiyor.” cevabını aldım. Arkadaşlar tekrar hatırlatayım; bu yazıyı diğer şehre yazacak olan vergi dairesi, benim ÖTV muafiyet işlemlerimi yapan vergi dairesi.

Yaklaşık bir aylık bir süre bekledikten sonra aracımı ÖTV muafiyetli aldığım ve bu nedenle, MTV muafiyetinden de yararlanabileceğim anlaşıldı ve aracımda görünen

MTV borcu kaldırıldı. Tabii, bu bir aylık sürede kaç defa telefon ettiğimi, hatta cevap beklenen vergi dairesinden cevabın geldiğini, MTV muafiyetimi işleyecek olan vergi dairesinin, benim telefonlarımdan sonra öğrendiğini ve vergi borcumu kaldırdığını anlatmama gerek yok herhalde.

Daha önceki yazımdan da biliyorsunuz ki ben avukatım. Aracımı alacağım zaman, mevzuat araştırması yaptım. Vergi dairesindeki görevlilere, defalarca, “ÖTV muafiyetinden yararlanıyorum. MTV muafiyetinden de yararlanmam için herhangi bir işlem yapılması gerekiyor mu?” diye sordum. Aldığım cevap hep; “Hayır, sistem otomatik olarak düşecektir merak etmeyin” oldu. Mevzuatta da açık bir hüküm göremedim. Bu söylediğim uygulama, bir Tebliğ ile düzenlenmiş. Ben bu işin içinde olduğum halde, haberdar olamadım. Ya hukukla içli dışlı olmayan insanlar bunu nasıl öğrenecekler. Ayrıca, sistem otomatik olarak falan düşürmüyormuş. Tebliğ gereği; yukarıda yazdığım işlemleri yapmanız gerekiyor.

Güzel ülkemizin güzel düzenlemeleri. Evet, biz engelliler için her ne kadar onaylamasam da bu tip avantajlar getiriliyor. Belki, herkesle eşit yaşam standartları sunulamadığından bir nevi iyileştirme olarak düşünülüyor. Ancak; uygulamadaki süreç; iyileştirmeden çok, güçleştirmeye yönelik oluyor. Yan masada yapılan işlemin doğruluğunun diğer masada anlaşılabilmesi için şehirlerarası yolculuklar, yazışmalar ve uzunca bir zaman gerekiyor. Ne dersiniz, kim kime güvenmiyor?